

Samenvatting

In deze masterscriptie zullen de verschillende kiessystemen die voorhanden zijn bij de verkiezingen in België worden onderzocht. Dit onderzoek wordt in twee grote delen verdeeld. Ten eerste worden alle verschillende verkiezingen besproken met het daarbij horende systeem. Vervolgens zal er een analyse worden gemaakt van de belangrijkste verschillen en bevindingen. In het eerste deel wordt er vooral gefocust op de zetelverdeling en de aanwijzing van de individuele gekozenen. Ik begin mijn onderzoek bij de verkiezingen van het Europees Parlement. Daarna daal ik af naar de federale verkiezingen, de regionale verkiezingen en eindig ik bij de lokale verkiezingen.

Ieder systeem heeft zijn eigen regelgeving dat op die specifieke verkiezing zal worden toegepast. In dit eerste deel zullen dus de verschillende systemen besproken en geanalyseerd worden. Er zullen heel wat verschillen aanbod komen, maar ook heel wat gelijkenissen. Deze zullen doorheen de algemene bespreking al duidelijk naar voren worden gebracht en geduid. Er zullen cijfervoorbeelden aangehaald worden om zo het systeem dat van toepassing is duidelijk te kunnen uitleggen. Hetgeen altijd terugkomt is wat er gebeurt bij een situatie van ex aequo of wanneer er een kandidaat overlijdt. Deze regels worden telkens duidelijk aangehaald zodat de werkwijze bij de verschillende verkiezingen duidelijk wordt wanneer er zich zo een situatie voordoet.

In het laatste deel zet ik de meest markante verschillen naast mekaar tussen de bepalingen in de diverse wetten, decreten, besluiten,... enzovoort. Die verschillen zijn er niet zomaar gekomen, maar hier zit vaak een (goede) reden achter. Waarom er dus bepaalde afwijkingen zijn zal dus ook tot op zekere hoogte besproken worden.

Dankwoord

Het schrijven van deze masterscriptie was voor mij een zware opdracht. Het onderwerp dat ik gekozen heb sprak me meteen aan bij de verdeling van de onderwerpen. Dat de materie echter zo complex was, had ik niet gedacht. Het heeft me dan ook bloed, zweet en tranen gekost om tot dit eindresultaat te komen. Natuurlijk was me dit nooit gelukt zonder de hulp van bepaalde personen.

Als eerste zou ik mijn promotor Prof. Dr. Johan Ackaert en copromotor Prof. Dr. Peter Schollen willen bedanken voor de zeer goede begeleiding gedurende het hele schooljaar. De besprekingen waren keer op keer zeer grondig en duidelijk. Ze brachten me inzicht in de complexe materie en hielpen me telkens vooruit waar het nodig was.

Vervolgens zou ik graag mijn ouders, broer en vriend Robin willen bedanken. Telkens als ik het wat moeilijker had waren zij er voor mij om me te steunen. Niet enkel voor de masterscriptie, maar ook bij de aanvang van mijn rechtenopleiding. Zij hebben mij de kans gegeven om deze studie te starten en zijn me blijven motiveren om het tot een goed einde te brengen.

Inhoudsopgave

Inleiding	7
------------------------	----------

DEEL I Theoretisch en juridisch kader	9
---	----------

AFDELING 1. De zetelverdeling en de aanwijzing van de gekozenen voor het Europees Parlement	9
--	----------

1. Zetelverdeling	9
2. De kieskringen en kiescolleges.....	10
3. Evolutie zetelaantal	13
4. Basisberekeningen vooraleer over te gaan naar de effectieve zetelverdeling	14
5. Systeem D'Hondt.....	16
6. Aanwijzing van de gekozenen	19
a. Kandidaat-titularissen.....	19
a. Kandidaat-opvolgers	22

AFDELING 2. De zetelverdeling en de aanwijzing van de gekozenen voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers	25
--	-----------

1. Algemeen	25
a. Splitsing Brussel-Halle-Vilvoorde.....	25
2. Zetelverdeling	26
a. Systeem D'Hondt.....	27
3. Aanwijzing van de gekozenen	27

AFDELING 3. De zetelverdeling en de aanwijzing van de gekozenen voor het Vlaams Parlement	29
--	-----------

1. Algemeen	29
2. Zetelverdeling	29
a. Systeem D'Hondt.....	29
3. Aanwijzing van de gekozenen	30

AFDELING 4. De zetelverdeling en de aanwijzing van de gekozenen voor het Waals Parlement	33
---	-----------

1. Algemeen	33
2. Zetelverdeling	33
a. Lijstenverbinding	33
i. Zetelverdeling op het niveau van de kieskring door het Kieskringhoofdbureau ..	34
ii. Zetelverdeling op het niveau van de provincie door het Provinciaal Centraal bureau	38
3. Aanwijzing van de gekozenen	43

AFDELING 5. De zetelverdeling en de aanwijzing van de gekozenen voor het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap	45
--	-----------

1. Algemeen	45
2. Zetelverdeling	45
3. Aanwijzing van de gekozenen	46

AFDELING 6. De zetelverdeling en de aanwijzing van de gekozenen voor het Brussels Hoofdstedelijk Parlement.....	49
--	-----------

1. Algemeen	49
2. Zetelverdeling	50
a. Zetelverdeling aan de groepen van lijsten	52
b. Zetelverdeling aan de lijsten binnen de groep	55
3. Aanwijzing van de gekozenen	56
4. De Brusselse leden van het Vlaams Parlement	56

AFDELING 7. De zetelverdeling en de aanwijzing van de gekozenen de provincieraden	59
1. Algemeen	59
2. Zetelverdeling	59
3. Aanwijzing van de gekozenen	62
4. Provincieraden in het Waals Gewest	63
a. Zetelverdeling zonder lijstenverbinding	63
b. Zetelverdeling doormiddel van lijstenverbinding.....	64
c. Aanwijzing van de gekozenen	66
5. Brussel.....	67
AFDELING 8. De zetelverdeling en de aanwijzing van de gekozenen voor de gemeenteraden	69
1. Algemeen	69
2. Zetelverdeling	69
3. Aanwijzing van de gekozenen	71
4. Gemeenteraden in het Waals Gewest.....	71
5. Gemeenteraden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.....	71
AFDELING 9. De zetelverdeling en de aanwijzing van de gekozenen voor de Stadsdistrictsraden	73
DEEL II Evaluatie van de belangrijkste verschillen tussen de kiessystemen	75
1. Kiessystemen: D’Hondt versus Imperiali	75
2. Lokale verkiezingen: Vlaanderen versus Wallonië	76
3. Apparentering versus nieuw alternatief?.....	77
4. Ex aequo-regeling	78
Besluit	79
Bibliografie	81

Inleiding

België kent in de 21^e eeuw heel wat verschillende parlementen, regeringen, lokale besturen in dit, toch wel, kleine landje. Op het eerste zicht zou men denken dat de regelgeving omtrent die verschillende niveaus dan ook vaak gelijk loopt, of soms zelfs identiek is. In deze scriptie worden de verschillende regelgevingen van al die niveaus naast elkaar gezet, en dit op het gebied van de verkiezingen. Mijn onderzoeksvraag luidt dan ook als volgt: "*Kiesstelsel in België: convergentie of divergentie. Analyse van de diverse kiessystemen in België.*" Hoe de kiesstelsels zijn georganiseerd, aan welke regels men zich moet houden, de systemen die men gebruikt om de zetels aan te wijzen en de manier waarop de individuele verkozenen worden aangeduid zal in deze scriptie besproken worden. Te beginnen bij het Europese Parlement. Dit is het parlement dat boven het nationale niveau uitsteekt. Van daaruit dalen we af tot dat we aan de lokale verkiezingen belanden. Voor elk van deze verkiezingen wordt het gebruikte systeem besproken. Eerst wordt er ingegaan op de zetelverdeling en daarna op de aanwijzing van de gekozenen. Ook wordt er gefocust op de situatie bij het overlijden van een kandidaat of wanneer er zich een ex aequo bij de zetelverdeling voordoet. Al deze regels worden opgelijst, en hier en daar wordt er een cijfervoorbeeld gebruikt om de soms ingewikkelde systemen beter te kunnen begrijpen. Of de regels dan ook effectief gelijk lopen, zal doorheen deze scriptie blijken. Dit eerste hoofdstuk zal een groot deel van mijn masterscriptie voor zijn rekening nemen. Het tweede deel focust meer op de verschillen die zijn opgedoken tussen de diverse systemen en de al dan niet verklaarbare uitleg die daarvoor gegeven kan worden.

De centrale onderzoeksvraag van deze masterscriptie is een beschrijvende vraag. Mijn taak is namelijk om de verschillende kiessystemen te analyseren en op systematische wijze uiteen te zetten. Daarnaast zet ik alle kenmerken hiervan op een rijtje met de daarbij horende voorwaarden, uitzonderingen en problemen. Ook de verschillen en gelijkenissen die zich zullen stellen tussen de systemen zullen worden blootgelegd met dien verstande dat er dus ook op deze verklarende vragen een antwoord zal komen. Dikwijls zal er niet enkel worden weergegeven hoe de regeling in elkaar zit, maar ook waarom zoiets is. Een derde categorie van vragen, namelijk verklarende vragen, komen dan ook voor in deze scriptie.

De doelstelling van deze scriptie is dus om een overzichtelijk en globaal beeld te geven van al onze soorten verkiezingen in België. We lichten de verschillen op en kijken soms verder dan enkel naar de pure wettekst om bepaalde bijzonderheden te duiden. Hierdoor zal men een beter inzicht krijgen in de regelgeving en gaat men zien dat soms de wetgever ook niet altijd alles heeft voorzien. De belangrijkste bronnen die aan bod zullen komen zijn de verscheidene wetten, decreten, besluiten, omzendbrieven,... van de verschillende niveaus. Deze geven namelijk de juiste regeling weer en dit is dan ook het startpunt. Als we dieper gaan graven kijken we ook naar parlementaire stukken van bepaalde parlementen, of naar rechtsleer in algemene, maar ook meer specifieke boeken en tijdschriften.

DEEL I: THEORETISCH EN JURIDISCH KADER

In het eerste deel van deze scriptie zal er voor elke verkiezing die in België wordt georganiseerd, aan de hand van de verschillende regelgeving uiteengezet worden hoe de zetelverdeling en de aanwijzing van de individuele verkozenen zal verlopen.

AFDELING 1: De zetelverdeling en aanwijzing van de gekozenen voor het Europees Parlement

De verkiezingen van het Europees Parlement worden in België georganiseerd op dezelfde dag als de verkiezingen van de parlementen van de gemeenschappen en de gewesten. Het Europees Parlement bestaat uit parlementsleden die rechtstreeks door de burgers van de Europese Unie worden verkozen en dit voor een periode van vijf jaar.¹

1. Zetelverdeling

Het Europees Parlement bestaat uit vertegenwoordigers van de burgers van de Unie. Het aantal van die parlementsleden bedraagt niet meer dan zevenhonderdvijftig, plus de voorzitter. De burgers zijn degressief evenredig vertegenwoordigd met een minimum van zes leden per lidstaat. Dit betekent dat de vertegenwoordiging dus gekoppeld is aan hoeveel inwoners er in een lidstaat wonen en dat aan de hand daarvan de zetels worden verdeeld. Geen enkele lidstaat krijgt meer dan zesennegentig zetels toegewezen.² We zien bij de toepassing van artikel 14, lid 2, eerste alinea van het Verdrag betreffende de Europese Unie het beginsel van de degressieve vertegenwoordiging verankerd. Bij de uitlegging en toepassing van dit beginsel moet er gelet worden op twee beginselen³:

1. *"bij de zetelverdeling in het Europees Parlement wordt het in het Verdrag betreffende de Europese Unie vastgelegde minimum- en maximaantal ten volle benut om zo nauw mogelijk aan te sluiten op de omvang van de bevolking van de lidstaten;"*
2. *"de verhouding tussen de bevolking en het aantal zetels van elke lidstaat vóór afronding op hele getallen varieert naargelang van de respectieve bevolkingsomvang, zodat de leden van het Europees Parlement uit een lidstaat met een grotere bevolking meer burgers vertegenwoordigen dan de leden uit een lidstaat met een kleinere bevolking en, omgekeerd, zodat hoe groter de bevolking van een lidstaat is, hoe meer deze lidstaat recht heeft op een groot aantal zetels."*

¹ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, T. DE PELSMAEKER en J. GOOSSENS, *Handboek Belgisch publiekrecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 234.

² Artikel 14 Verdrag Europese Unie.

³ Resolutie van het Europees Parlement van 13 maart 2013 over de samenstelling van het Europees Parlement met het oog op de verkiezingen van 2014 (2012/2309(INL)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0082+0+DOC+XML+V0//NL>, 2015.

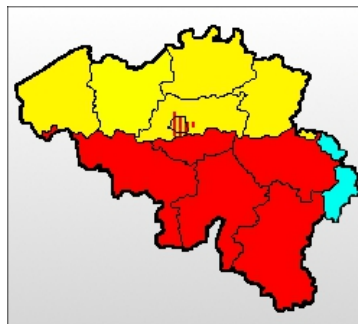
Nochtans is deze verdeling van de zetels niet geheel zuiver. Want de degressieve evenredigheid zorgt er ook voor dat staten die het minst bevolkt zijn relatief meer parlementsleden kunnen afvaardigen in het Europees Parlement. Op deze onduidelijkheid heeft het Europees Parlement echter geen eenduidig antwoord, volgens Alain Lamassoure van de Franse Europese Volkspartij en Adrian Severin lid van de Roemeense sociaal democraten "bestaat er geen eenduidige formule om het aantal plaatsen te bepalen". Dit zorgt er voor dat we bijvoorbeeld in een situatie komen waarbij één Duits lid van het Europees Parlement 832.000 burgers vertegenwoordigt, tegenover 875.000 voor een Spaans lid. Als we daarnaast Malta onder de loep houden betekent het voor hen dat zij met slechts 400.000 inwoners vijf vertegenwoordigers heeft in het Europees Parlement tegenover 99 Duitse die maar liefst 82 miljoen burgers moeten vertegenwoordigen. Nu is het maximum van 99 zetels gedaald naar 96 zetels en het minimum gestegen van vijf naar zes. Duitsland verliest dan drie zetels, en Malta wint zelfs één zetel.⁴

2. De kieskringen en kiescolleges

Voor de verkiezingen van het Europees Parlement is België ingedeeld in vier kieskringen en drie kiescolleges. De vier kieskringen zijn⁵:

1. De Vlaamse kieskring die de administratieve arrondissementen omvat die tot het Vlaamse Gewest behoren; (geel)
2. De Waalse kieskring die de administratieve arrondissementen omvat die tot het Waalse Gewest behoren, met uitzondering van de gemeenten van het Duits taalgebied; (rood)
3. De kieskring Brussel-Hoofdstad die het administratief arrondissement Brussel- Hoofdstad omvat; (gestreept)
4. De Duitstalige kieskring die de gemeenten van het Duits taalgebied omvat. (blauw)

Als we dit bekijken op een kaart zie je de vier verschillende gebieden aangeduid:

⁴ Europees Parlement, "Het Parlement in 2009, hoeveel zetels krijgt iedere lidstaat?", <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20070906STO10163+0+DOC+XML+V0//NL>, 2015.

⁵ Artikel 9 Wet 23 maart 1989 betreffende de verkiezingen van het Europees Parlement, *BS* 4 april 1989.

Naast deze vier kieskringen, heeft België ook nog drie te onderscheiden kiescolleges⁶:

1. Het Nederlands Kiescollege: Strekt zich uit over het Vlaams Gewest met daarbij de Nederlandstalige lijsten van de kieskring Brussel-Hoofdstad.

2. Het Frans kiescollege: Bestaat uit het Waals Gewest met daarbij de Franstalige lijsten uit de kieskring Brussel-Hoofdstad.

3. Het Duitstalig kiescollege: Bevat de negen Duitstalige gemeenten met de kieskantons Eupen en Sankt-Vith.

Of men nu behoort tot het Nederlandse, Franse of Duitstalige kiescollege is afhankelijk in welke kieskring men is ingeschreven op de lijst van kiezers. De regeling omtrent de geografische indeling voor wat de Vlaamse, Waalse en Duitstalige kieskring betreft is duidelijk in de wet weergegeven⁷:
"De personen die ingeschreven zijn op de lijst van kiezers van een gemeente van de Vlaamse kieskring, behoren tot het Nederlandse kiescollege; degenen die ingeschreven zijn op de lijst van

⁶ Artikel 10 Wet 23 maart 1989 betreffende de verkiezingen van het Europees Parlement, BS 4 april 1989.

⁷ Artikel 10§1, eerste lid Wet 23 maart 1989 betreffende de verkiezingen van het Europees Parlement, BS 4 april 1989.

de kiezers van een gemeente van de Waalse kieskring, behoren tot het Franse kiescollege; degenen die ingeschreven zijn op de lijst van de kiezers van een gemeente van de Duitstalige kieskring, behoren tot het Duitstalige kiescollege.”

Voor Brussel-Hoofdstad is de regeling ietwat anders. Daar zegt de wet dat de personen die ingeschreven zijn op de lijst van kiezers van een gemeente van de kieskring Brussel-Hoofdstad, behoren tot hetzij het Nederlandse kiescollege, hetzij het Franse kiescollege.⁸

De kiezers met werkelijke verblijfplaats in de gemeenten Voeren en Komen-Waasten die te Aubel en te Heuvelland stemmen, behoren onderscheidenlijk tot het Franse en tot het Nederlandse kiescollege.⁹

De kiezers van het kieskanton Sint-Genesius-Rode kunnen een stem uitbrengen hetzij voor het Nederlandse kiescollege, hetzij voor het Franse kiescollege. Deze kiezers behoren tot het Nederlandse of Franse kiescollege naar gelang van de keuze die zij maken.¹⁰ Deze bepaling is ingevoerd door artikel 27 van de Wet van 19 juli 2012 houdende verscheidene wijzigingen van het Kieswetboek, van de gecoördineerde wetten van 18 juli 1966 op het gebruik van de talen in bestuurszaken, van de wet van 3 juli 1971 tot indeling van de leden van de Wetgevende Kamers in taalgroepen en houdende diverse bepalingen betreffende de cultuurraden voor de Nederlandse cultuurgemeenschap en voor de Franse cultuurgemeenschap en van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europese Parlement.¹¹ Het opnemen van de zes faciliteitengemeenten in het nieuwe kanton Sint-Genesius-Rode heeft er mee te maken dat Sint-Genesius-Rode als corridor fungeert tussen Wallonië en Brussel. De Franstaligen beschouwen deze gemeenten immers als de link tussen Wallonië en Brussel. Toch is deze regeling er gekomen door middel van een compromis tussen Vlamingen en Walen.¹²

Zoals reeds aangehaald is de bevolking die onder het Nederlandse kiescollege ressorteert, bepaald door de bevolking van de Vlaamse kieskring. De bevolking die onder het Franse kiescollege ressorteert, wordt bepaald door de bevolking van de Waalse kieskring.¹³ Voor de inwoners van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is er weliswaar een moeilijkheid. Art. 10, §3, derde en vierde lid van de wet van 23 maart 1989 bepaalt hieromtrent dat het percentage van het

⁸ Artikel 10§1, tweede lid Wet 23 maart 1989 betreffende de verkiezingen van het Europees Parlement, *BS* 4 april 1989.

⁹ Artikel 10, §1, derde lid Wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezingen van het Europees Parlement, *BS* 4 april 1989.

¹⁰ Art. 10 §1 Wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezingen van het Europees Parlement, *BS* 4 april 1989.

¹¹ Wet houdende verscheidene wijzigingen van het Kieswetboek, van de gecoördineerde wetten van 18 juli 1966 op het gebruik van de talen in bestuurszaken, van de wet van 3 juli 1971 tot indeling van de leden van de Wetgevende Kamers in taalgroepen en houdende diverse bepalingen betreffende de cultuurraden voor de Nederlandse cultuurgemeenschap en voor de Franse cultuurgemeenschap en van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europese Parlement, *BS* 22 augustus 2012.

¹² Verslag over het Wetsvoorstel houdende verscheidene wijzigingen van het Kieswetboek en van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europese Parlement voor de verkiezingen van de Kamer van volksvertegenwoordigers en van het Europese Parlement en tot wijziging van de gecoördineerde wetten van 18 juli 1966 op het gebruik van de talen in bestuurszaken, gedaan op 18 juni 2012, *Parl. St.* Senaat 2011-12, nr. 5-1560/4, p35.

¹³ Art. 10 §3, lid 3 en 4 Wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezingen van het Europees Parlement, *BS* 4 april 1989.

aantal geldig uitgebrachte stemmen op respectievelijk de Nederlandse en de Franse lijsten ten opzichte van het totaal aantal geldig uitgebrachte stemmen bij de verkiezingen van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement wordt toegevoegd aan de bevolking die onder het Nederlandse en Franse kiescollege resulteert.

3. Evolutie zetelaantal

Tot voor kort betekende het voor België dat het over 22 zetels beschikte, te verdelen over de drie kiescolleges. Voor de zittingsperiode van 2014-2019 is hier echter een wijziging in gekomen door het Koninklijk Besluit van 6 juli 2013.¹⁴ Deze wijziging is er gekomen door een besluit van de Europese Raad op 28 juni 2013.¹⁵ België heeft niet langer recht op 22 zetels in het Europees Parlement, en zal het nu met een zetel minder moeten doen. Het nieuwe aantal zetels dat aan België wordt toegekend staat nu vast op 21.¹⁶

Deze 21 zetels moeten, zoals eerder gezegd, verdeeld worden over drie kiescolleges in België. Een Nederlands, Frans en Duitstalig kiescollege.¹⁷ Oorspronkelijk waren er in België maar twee kiescolleges, het Nederlandse en Franse kiescollege en twee kieskringen, een Vlaamse en een Waalse kieskring. Hier is in 1993 echter verandering in gekomen. België kreeg op dat moment een extra zetel in het Europees Parlement en deze werd toegekend aan het nieuw Duitstalig kiescollege, samen opgericht met een derde, Duitstalige, kieskring.¹⁸ Reden hiervoor was de discussie te vermijden of deze extra zetel nu werd toegekend aan het Nederlands kiescollege of het Franse kiescollege.¹⁹

De wijziging die er was gekomen in 1993, met de extra zetel voor het Duitstalig kiescollege, betekende voor België een vertegenwoordiging van 25 zetels in het Europees Parlement. Het Nederlands kiescollege kreeg veertien vertegenwoordigers, het Franstalig kiescollege kreeg er tien en het Duitstalige kiescollege de resterende zetel.²⁰ Voor de verkiezingen van 12 juni 1994 beschikte België dus over 25 vertegenwoordigers in het Europees Parlement.

Tegelijkertijd zorgde de Gewone wet van 16 juli 1993²¹ voor nog een belangrijke wijziging in de verdeling van de vertegenwoordigers voor het Europees Parlement. Artikel 200 van de Gewone wet van 16 juli 1993 zorgde ervoor dat de zetelverdeling van de vertegenwoordigers tussen het Nederlands en Frans kiescollege werd bepaald in verhouding tot de bevolking.²² Deze regeling gold

¹⁴ KB 6 juli 2013, *BS* 18 juli 2013.

¹⁵ Besluit 2013/312/EU van 28 juni 2013 van de Europese Raad inzake de samenstelling van het Europees Parlement, *Pb.L.* 181, 29 juni 2013.

¹⁶ KB 6 juli 2013, *BS* 18 juli 2013; Besluit 2013/312/EU van 28 juni 2013 van de Europese Raad inzake de samenstelling van het Europees Parlement, *Pb.L.* 181, 29 juni 2013.

¹⁷ Artikel 10 Wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezingen van het Europees Parlement, *BS* 4 april 1989.

¹⁸ Artikel 10 §§ 2 en 5 Wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezingen van het Europees Parlement, *BS* 4 april 1989.

¹⁹ K. MUYLLE, "De zetelverdeling voor de verkiezing van het Europees Parlement", *CDPK* 2009, 369-370.

²⁰ Art. 10 §2 Wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezingen van het Europees Parlement, *BS* 4 april 1989.

²¹ Gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de Federale staatstructuur, *BS* 20 juli 1993.

²² Art. 10 §3 Wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezingen van het Europees Parlement, *BS* 4 april 1989.

voor de verkiezingen van na 12 juni 1994. De berekening van de zetelverdeling gebeurt nu op basis van het bevolkingscijfer van Nederlandse en Franse kiescollege, gedeeld door de nationale deler. Deze nationale deler is het bevolkingscijfer van het Rijk, verminderd met het bevolkingscijfer van het Duits taalgebied, gedeeld door het aantal aan België toegekende zetels van Europees volksvertegenwoordiger, na aftrek van de zetel die in aanmerking komt voor het Duitstalig kiescollege.²³

Voor de wijziging van 6 juli 2013, toen België nog 22 vertegenwoordigers had in het Europees Parlement had het Nederlandse kiescollege recht op 13 zetels, het Franse kiescollege recht op acht zetels en de overige zetel werd toebedeeld aan het Duitstalig kiescollege. In de zittingsperiode 2004-2009 beschikt België echter nog over 24 vertegenwoordigers waarvan 14 vertegenwoordigd door het Nederlandse kiescollege en negen door het Franse kiescollege. Beide kiescolleges zijn dus één vertegenwoordiger verloren.²⁴

Deze regeling van 22 vertegenwoordigers geldt niet meer voor de zittingsperiode 2014-2019. Zoals eerder aangehaald is er een nieuwe regeling van kracht die ervoor heeft gezorgd dat België opnieuw een vertegenwoordiger verliest.

Nu de oude regeling van het aantal zetels dat aan België wordt toegekend kort is uiteengezet, wordt er verder gefocust op de recent aangepaste regeling van 2013.

4. Basisberekeningen vooraleer over te gaan naar de effectieve zetelverdeling

De nieuwe verdeling van de 21 zetels die toegekend zijn aan België zal gebeuren overeenkomstig artikel 10, §4, lid 1 van de wet van 23 maart 1989. De basis van waaruit de zetelverdeling vertrekt is het bevolkingscijfer dat voortvloeit uit het aantal in het Rijksregister van de natuurlijke personen ingeschreven inwoners, zoals zij bekendgemaakt werden na de in artikel 63, §3, tweede lid GW bedoelde tienjarige periode. Op 27 november 2012 werd het bevolkingscijfer bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad.²⁵

Om de zetelverdeling nu effectief te kunnen uitvoeren moeten volgende parameters in beschouwing worden genomen:²⁶

- De nationale deler: deze wordt verkregen door het bevolkingscijfer van het Rijk, vastgesteld op 11.044.712, min de bevolking van de gemeenten van het Duitse taalgebied (76.141), te delen door 20. Dit getal is het aantal aan België toegekende zetels van Europees volksvertegenwoordiger, na aftrek van de zetel die is gereserveerd voor het Duitstalige kiescollege. Als we deze rekensom uitvoeren komt de deler in dit geval neer op 548.429 ($11.044.712 - 76.141 = 10.968.571 : 20 = 548.428,55$, afgerond op 548.429).

²³ Art. 10 §3, lid 2 Wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezingen van het Europees Parlement, *BS* 4 april 1989.

²⁴ K. MUYLLE, "De zetelverdeling voor de verkiezing van het Europees Parlement", *CDPK* 2009, 369-370.

²⁵ KB 6 juli 2013, *BS* 18 juli 2013.

²⁶ Artikel 10 §3, laatste lid Wet 23 maart 1989 betreffende de verkiezingen van het Europees Parlement, *BS* 4 april 1989.

- de bevolking die onder het Franse kiescollege ressorteert: deze bevolking wordt bepaald door bij de bevolking van de Waalse kieskring (3.547.706 - 76.141 = 3.471.565) het deel van de bevolking van het administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad dat verkregen wordt door de bevolking van dit arrondissement (1.140.898) te vermenigvuldigen met het percentage van het aantal geldig uitgebrachte stemmen op de Franstalige lijsten ten opzichte van het totaal aantal geldig uitgebrachte stemmen bij de verkiezing van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement welke het laatst heeft plaatsgehad, te voegen, voordat er tot deze verdeling overgegaan wordt (namelijk die van 7 juni 2009).²⁷

- de bevolking die onder het Nederlandse kiescollege ressorteert: deze bevolking wordt bepaald door bij de bevolking van de Vlaamse kieskring (6.356.108), het deel van de bevolking van het administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad, dat verkregen wordt door de bevolking van dit arrondissement (1.140.898) te vermenigvuldigen met het percentage van het aantal geldig uitgebrachte stemmen op de Nederlandstalige lijsten ten opzichte van het totaal aantal geldig uitgebrachte stemmen bij de verkiezing van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement van 7 juni 2009 te voegen. Tijdens de verkiezing van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement van 7 juni 2009 zijn het totaal aantal geldig uitgebrachte stemmen, het totaal aantal geldig uitgebrachte stemmen op de Franstalige lijsten en het totaal aantal geldig uitgebrachte stemmen op de Nederlandstalige lijsten respectievelijk vastgesteld op 460.688 , 408.870 (F) en 51.818 (N).²⁸

Het deel van de bevolking van het administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad dat geacht wordt tot het Franse kiescollege te behoren, wordt derhalve als volgt bepaald:

$$\frac{408.870}{460.688} \times 100 = 88,75 \% \rightarrow 1.140.898 \times 88,75\% = 1.012.547$$

Het deel van de bevolking van het administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad dat geacht wordt tot het Nederlandse kiescollege te behoren, wordt derhalve als volgt bepaald:

$$\frac{51.818}{460.688} \times 100 = 11,25\% \rightarrow 1.140.898 \times 11,25\% = 128.351$$

De bevolking die tot het Frans kiescollege behoort: 3.471.565 + 1.012.547 = **4.484.112**

De bevolking die tot het Nederlands kiescollege behoort: 6.356.108 + 128.351 = **6.484.459**

Overeenkomstig artikel 10, § 3, tweede lid, van de voormelde wet van 23 maart 1989 worden aan elk van de Franse en Nederlandse kiescolleges evenveel zetels toegekend als het aantal maal dat de bevolking die eronder ressorteert de nationale deler bevat, waarbij de overblijvende zetel

²⁷ X, "IBZ officiële resultaten", 2015, http://verkiezingen2014.belgium.be/nl/bru/results/results_graph_BRR21004.html#.

²⁸ Artikel 10 §3, voorlaatste lid Wet 23 maart 1989 betreffende de verkiezingen van het Europees Parlement, BS 4 april 1989.

toegekend wordt aan het college met het grootste nog niet vertegenwoordigde bevolkingsoverschot. Het aantal zetels dat aan de Franse en de Nederlandse kiescolleges toegekend wordt, wordt derhalve als volgt bepaald:

→ Frans college: $\frac{4.484.112}{548.429} =$ **8,18** zetels

→ Nederlands college: $\frac{6.484.459}{548.429} =$ **11,82** zetels

Aangezien het grootste nog niet vertegenwoordigde bevolkingsoverschot tot het Nederlandse kiescollege behoort, heeft dit kiescollege recht op 12 zetels en heeft het Franse kiescollege recht op 8 zetels, de overige zetel is voor het Duitstalige kiescollege.²⁹ Het aantal opvolgers bedraagt 7 voor het Nederlands kiescollege en 6 opvolgers voor zowel het Franstalig als Duitstalig kiescollege. Het aantal opvolgers is de helft van het aantal effectieve kandidaten + 1. Er geldt een minimumaantal van 6 opvolgers.³⁰ Het koninklijk besluit van 24 oktober 2008 dat de thans van toepassing zijnde verdeling vaststelt, wordt opgeheven. Dit voormeldebesluit van 6 juli 2013 treedt in werking de dag na de bekendmaking in het Belgisch Staatsblad.

5. Systeem D'Hondt

We weten nu hoeveel zetels elk kiescollege toegewezen krijgt. Vermits het Duitstalig kiescollege maar één zetel krijgt toebedeeld, is de uitwerking van het systeem D'Hondt dan ook niet nodig. Nu moeten deze zetels ook verdeeld worden onder de verschillende lijsten. Deze verdeling gebeurt aan de hand van het systeem D'HONDT. Voor het Europees Parlement gebeuren er geen lijstenverbindingen. Ook wordt er geen kiesdrempel van 5% van het algemeen totaal van de geldig uitgebrachte stemmen gehanteerd in het kiescollege voor de lijsten om tot de zetelverdeling te worden toegelaten.³¹ Er is in België dus geen formele kiesdrempel, maar eigenlijk wel een de facto kiesdrempel. Deze laatste is dan ook nog eens vaak hoger dan 5%. Want relatief kleine arrondissementen hebben overeenstemmen weinig zetels te begeven. De drempel om een zetel te halen ligt dus vaak hoger dan 5%.³²

Voor de toepassing van het systeem D'HONDT wordt eerst en vooral het stemcijfer bepaald. Dit is volgens artikel 166 KWB: *'Het totaal van de geldige stembiljetten waarop een stem voor een lijst is uitgebracht, vormt het stemcijfer van die lijst. Dit totaal wordt voor elke lijst verkregen door optelling van de stembiljetten van elke van de (vier) in artikel 156, § 1, tweede lid, bedoelde subcategorieën'*. Dit artikel uit het Algemeen Kieswetboek is van toepassing op de verkiezingen

²⁹ Artikel 10§ 5 Wet 23 maart 1989 betreffende de verkiezingen van het Europees Parlement, BS 4 april 1989.

³⁰ Artikel 117 Kieswetboek.

³¹ Omz. Federale overheidsdienst Binnenlandse Zaken, *Verkiezingen van het Europese parlement, de Kamer van volksvertegenwoordigers en de gewest- en gemeenschapsparlementen van 25 mei 2014*, QM 805/EKG/2014, 174.

³² J. VAN NIEUWENHOVE, "Het gelijkheidsbeginsel en kiesstelsels: een vergelijkend onderzoek", *TBP* 1993, 216.

van het Europees Parlement.³³

De vier categorieën van artikel 156, §1, 1, tweede lid zijn:

- de stembiljetten waarop bovenaan op de lijst is gestemd;
- de stembiljetten waarop alleen naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen is gestemd;
- de stembiljetten waarop tegelijk naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen en naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd;
- de stembiljetten waarop alleen naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd.

Als we deze vier verschillende categorieën optellen, bekomen we het stemcijfer. Dit stemcijfer moet worden vastgesteld voor elke lijst. Daarnaast gaat men op zoek naar de kiesdeler.

Deze kiesdeler bekomt men door het stemcijfer van elke lijst te delen door 1, 2, 3, 4, enz.. De bekomen quotiënten worden genummerd naar grootte tot het aantal te verdelen zetels. De kiesdeler is dan het laatste genummerde quotiënt dat recht geeft op een zetel.³⁴

Een makkelijk cijfervoorbeeld, zal meer duidelijkheid geven.

Bijvoorbeeld

Er zijn 11 zetels te verdelen over 5 lijsten.

³³ Artikel 36 Wet 23 maart 1989 betreffende de verkiezingen van het Europees Parlement, BS 4 april 1989.

³⁴ Artikel 167 Kieswetboek; X, "Europese verkiezingen – samenstelling", 2015, <http://www.elections.fgov.be/index.php?id=2243&L=1>.

Lijstnummer	1	2	3	4	5
Stemcijfer	54.000	40.000	21.000	9.800	5.200
	Quotiënten				
1	54.000 (I)	40.000 (II)	21.000 (IV)	9.800	5.200
2	27.000 (III)	20.000 (V)	10.500 (X)	4.900	2.600
3	18.000 (VI)	13.333 (VIII)	7.000		
4	13.500 (VII)	<u>10.000 (XI)</u>	5.250		
5	10.800 (IX)	8.000	4.200		
6	9.000	6.666			
7	7.714				

Hieruit volgt dat het aantal verworven zetels per lijst de volgende zijn:

- lijst 1: 5 zetels
- lijst 2: 4 zetels
- lijst 3: 2 zetels
- lijst 4: 0 zetels
- Lijst 5: 0 zetels

Het laatst genummerde quotiënt dat recht geeft op een zetel is in dit voorbeeld 10.000, dit is de kiesdeler. We hebben dus de zetels verdeeld door aan iedere lijst zoveel zetels toe te kennen als haar stemcijfer de kiesdeler bevat. De deling moet in principe niet worden voortgezet tot aan de breuken. We moeten enkel naar de breuken kijken als het laatste nuttige quotiënt dat de toekenning van de laatste zetel vaststelt tegelijkertijd op 2 lijsten voorkomt. Dan kan het verschil in het behalen van de zetel of niet, afhangen van de breuk. Is dit het geval dan moet de deling tot de breuken worden voortgezet. In de wet is echter niet vastgelegd tot hoeveel cijfers na de komma men moet kijken. Daarnaast kan het ook dat het quotiënt identiek is voor twee lijsten. Voor welke lijst is de zetel dan? In het geval dat er een ex aequo is en dus het laatste quotiënt dat recht geeft op een zetel, hetzelfde is voor twee lijsten, dan wordt de zetel toegekend aan die van de twee lijsten waarvan het stemcijfer het hoogste is. Is er dan nog steeds sprake van een ex aequo, wat weinig waarschijnlijk is, en men dus dezelfde stemcijfers zouden hebben, dan komt de zetel toe aan de lijst met degene van de twee voor dit mandaat concurrerende kandidaten, die de meeste naamstemmen bekomen heeft. Geeft dit nog geen uitsluitsels, dan wordt er gekeken naar degene met de hoogste leeftijd.³⁵

³⁵ Artikel 168 Kieswetboek.

6. Aanwijzing van de gekozenen

Nu we weten hoe de zetels per kiescollege worden verdeeld over het aantal lijsten, moeten deze ook worden toegewezen aan individuele verkozenen. Hiervoor maken we gebruik van de artikelen 172 en 173 van het Kieswetboek. Uit artikel 36 van de Wet van 23 maart 1989 volgt dat deze artikelen van toepassing zijn bij de verkiezingen van het Europees Parlement.

In de aangehaalde artikelen van het Kieswetboek wordt er een onderscheid gemaakt tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers. Het verschil tussen beide begrippen is van groot belang en daarom is het nuttig om deze begrippen kort te definiëren.

Een kandidaat-titularis is een kandidaat vermeld op een lijst bij de verkiezingen die rechtstreeks verkozen kan worden. Een kandidaat-opvolger daarentegen is een kandidaat die als vervanger gaat optreden wanneer de kandidaat-titularis niet daadwerkelijk kan zetelen.³⁶

a. Kandidaat-titularissen

Artikel 172, lid 1 Kieswetboek bepaalt dat: *"Wanneer het aantal kandidaat-titularissen van een lijst gelijk is aan het aantal zetels dat aan die lijst toekomt, zijn al die kandidaten gekozen."* De situatie is anders als het aantal kandidaten hoger is dan het aantal aan de lijst toegekende zetels. Dan wordt de zetel toegekend aan de kandidaat die de meeste stemmen heeft bekomen. Zijn er dan twee kandidaten met een gelijk aantal aan stemmen dan is de volgorde van voordracht op de lijst beslissend.

Vervolgens bepaalt artikel 172, lid 2: *"Alvorens de gekozenen aan te wijzen, kent het 1 kieskringhoofdbureau aan de kandidaat-titularissen individueel de helft van het aantal stembiljetten toe ten gunste van de volgorde van voordracht van deze kandidaten. Deze helft wordt vastgesteld door het totaal van de stembiljetten die inbegrepen zijn in de subcategorieën bedoeld in artikel 156, § 1, tweede lid, 1° en 4°, te delen door twee. De toekenning van deze stembiljetten gebeurt door overdracht. Zij worden toegevoegd aan de naamstemmen die de eerste kandidaat-titularis van de lijst heeft behaald, voor wat nodig is om het verkiesbaarheidscijfer te bereiken. Is er een overschot, dan wordt het op gelijkaardige wijze toegekend aan de tweede kandidaat-titularis, vervolgens aan de derde en zo verder, totdat de helft van het aantal stembiljetten die gunstig zijn voor de volgorde van voordracht van deze kandidaten, uitgeput is."*

Een belangrijk begrip bij de aanwijzing van de individuele gekozenen is het verkiesbaarheidscijfer. Het verkiesbaarheidscijfer wordt bereikt door het stemcijfer (zie infra) van de lijst zoals het bepaald is in artikel 166 Kieswetboek, te delen door het aantal zetels dat toegekend is aan de lijst, vermeerderd met een eenheid.³⁷ Het verkiesbaarheidscijfer kan sterk variëren naargelang op welke lijst men staat en wat het aantal kiezers is. Het verkiesbaarheidscijfer ligt altijd lager dan de kiesdeler. Dit heeft tot gevolg dat elke kandidaat die voldoende voorkeursstemmen haalt om ook verkozen te zijn indien hij alleen was opgekomen, sowieso verkozen is, waar hij ook staat op de

³⁶ X, "Europese verkiezingen – samenstelling", 2015, <http://www.elections.fgov.be/index.php?id=2243&L=1>.

³⁷ Art. 172, 3^e lid Kieswetboek.

lijst.³⁸

We zullen dit alles verduidelijken met een cijfervoorbeeld dat betrekking heeft op de verkiezingen van het Europees Parlement van 25 mei 2014.³⁹

Lijst Nummer 7 Letterwoord : Open Vld :					
Aanwijzing van de gekozen titularissen					
Verkiezbaarheidscijfer (G)					214.775
Overdracht (H)					130.928
Kandidaten (volgorde)					
Kandidaten	Naamstemmen J	Overdracht voor kandidaat - titularissen (K = G - J)	Totaal Naamstemmen (K+ J)	Rest (H- K)	Volgorde van de gekozen titularissen
1 VERHOFSTADT Guy	531.030	0	531.030	130.928	1
2 NEYTS Annemie	79.494	130.928	210.422	0	2
3 CALLENS Karlos	35.403	0	35.403	0	
4 DE BLEEKER Eva	33.969	0	33.969	0	
5 LENSSEN Georges	26.203	0	26.203	0	
6 VAN DAMME Brieuc	22.584	0	22.584	0	
7 BROSENS Katrien	29.141	0	29.141	0	
8 VANDERSMISSEN Stijn	22.504	0	22.504	0	
9 MERTENS Martine	26.852	0	26.852	0	
10 DE ROECK Jacinta	24.121	0	24.121	0	
11 GEYPEN Greet	24.054	0	24.054	0	
12 DE GUCHT Karel	88.779	0	88.779	0	3

Deze – willekeurig- gekozen lijst heeft drie zetels behaald. Deze zetels moeten nu verdeeld worden onder de kandidaten aan de hand van de hierboven omschreven regels. Eerst en vooral wordt het

³⁸ Vergadering van donderdag 25 februari 1999, *Parl. St.* Senaat 1999-2000, nr. 1-246.

³⁹ X, "Verkiezingen van het Europees parlement van 25 mei 2014", 2015, 31, <http://polling2014.belgium.be/common/pdf/SL12025.EU.PDF>.

verkiezingscijfer bepaalt, in dit voorbeeld 214.775. Dit cijfer is specifiek en dus verschillend voor elke lijst. Nummer 1 op de lijst, Guy Verhofstadt, heeft een totaal van 531.030 naamstemmen behaald en verkrijgt dus de eerste zetel. Hij stijgt dus sterk boven het verkiezingscijfer uit. De andere 11 personen op de lijst halen het verkiezingscijfer niet. Hier is echter een oplossing voor, zoals vermeld in artikel 172. Er wordt namelijk aan de kandidaat-titularissen individueel de helft van het aantal stembiljetten toegekend en dit ten gunste van voordracht van deze kandidaten. Er wordt maar rekening gehouden met de helft van het aantal stembiljetten dat is toegekend, dit zorgt ervoor dat de invloed van de naamstemmen aanzienlijk is vergroot. Als we de berekening maken, zoals uitgewerkt in artikel 172, 2^e lid komen we op een overdracht van stemmen van 130.928. Deze worden toegevoegd aan de naamstemmen van de kandidaat-titularis om het verkiezingscijfer te behalen. Vermits kandidaat 1 het verkiezingscijfer al heeft behaald, gaan we verder met de tweede kandidaat op de lijst. Het totaal aantal naamstemmen van Neyts Annemie bedraagt 79.494. Dit is niet voldoende om het verkiezingscijfer te bereiken. We vullen deze naamstemmen dus aan met de over te dragen stemmen (130.928) tot dat we het verkiezingscijfer bereiken. Als we dit samentellen komen we op het totaal van 210.411. Onze over te dragen stemmen zijn dus volledig opgebruikt en kunnen dus niet verder uitgeput worden. Dit wil zeggen dat we ons dan moeten focussen op het aantal naamstemmen. Enkel kandidaat 1 heeft het verkiezingscijfer behaald, de andere 2 zetels worden toegekend aan degene met het meeste naamstemmen in totaal. Dat is in dit cijfervoorbeeld kandidaat 2, Neyts Annemie (210.422 naamstemmen) en kandidaat 12, Karel De Gucht (88.779 naamstemmen).⁴⁰ Zij verkrijgen dus de tweede en respectievelijk derde zetel.

Als er eventueel decimalen verkregen worden bij het quotiënt, zowel bij het delen van het aantal stembiljetten ten gunste van de overdracht tussen de kandidaten en door het stemcijfer van de lijst te delen door het aantal plus één van de zetels die aan de lijst toekomen, om het verkiezingscijfer te bepalen, worden afgerond naar de hogere eenheid, ongeacht het feit of zij al dan niet 0,50 bereiken.⁴¹

➤ Overlijden

Wanneer een kandidaat overlijdt, wordt er een onderscheid gemaakt met betrekking tot het tijdstip van het overlijden. Wanneer een kandidaat de dag voor de verkiezingen overlijdt dan gaat men tewerk alsof deze kandidaat niet op de lijst heeft gestaan. De overleden kandidaat mag dus niet verkozen worden verklaard en er kan geen enkele stem ten gunste van hem worden toegekend. Er wordt wel rekening gehouden met het aantal stembiljetten met naamstemmen die hij behaald heeft. Dit doet men om zowel het stemcijfer te bepalen van de lijst waarop hij zich kandidaat heeft gesteld. En daarnaast ook om het aantal stembiljetten die zijn uitgebracht ten gunste van de volgorde van voordracht, bedoeld in artikel 173 Kieswetboek te bepalen.⁴²

⁴⁰ X, "Verkiezingen van het Europees parlement van 25 mei 2014, 2015, <http://polling2014.belgium.be/common/pdf/SL12025.EU.PDF>.

⁴¹ Artikel 173bis Kieswetboek.

⁴² Artikel 178 Kieswetboek.

Er is echter een verschil wanneer de kandidaat op de dag van de stemming of daarna overlijdt, maar voor de openbare afkondiging van de verkiezingsuitslag zoals vermeld in artikel 174 kieswetboek. Dan gaat het bureau overeenkomstig de artikelen 172 en 173 Kieswetboek tewerk, alsof de betrokkene nog in leven was. Als nu blijkt dat de overleden kandidaat gekozen is, dan moet de eerste opvolger van dezelfde lijst in zijn plaats zitting hebben. Deze eerste opvolger neemt ook de plaats in van de gekozen kandidaat wanneer hij overlijdt na de openbare afkondiging van de verkiezingsuitslagen.⁴³

b. Kandidaat-opvolgers

De volgorde van de kandidaat-opvolgers wordt bepaald aan de hand van het aantal stemmen die zij hebben behaald. Degene met het meest behaalde stemmen is de eerste opvolger enzovoort. Is er echter een gelijk stemmenaantal dan geldt de volgorde van inschrijving op het stembiljet.⁴⁴

Opnieuw is er een situatie van overdracht van stemmen mogelijk bij de kandidaat-opvolgers. Dit wil zeggen dat het hoofdbureau, nadat het de titularissen heeft aangewezen, overgaat tot de individuele toekenning aan de kandidaat-opvolgers, van de helft van het aantal stembiljetten die gunstig zijn voor de volgorde van voordracht van deze kandidaten. Deze helft wordt vastgesteld door het totaal van de stembiljetten die inbegrepen zijn in de subcategorieën bedoeld in artikel 156, §1, tweede lid, 1° en 2°, te delen door twee.⁴⁵ Als we deze berekening maken – en we baseren ons nog steeds op het reeds aangehaalde voorbeeld- bekomen we een overdracht van 394.486 stemmen. Deze stemmen worden dus samengeteld met het aantal naamstemmen dat de opvolger heeft bekomen en dit tot dat deze opvolger het verkiesbaarheidscijfer bekomt.

Lijst Nummer 7 Letterwoord : Open Vld :					
Aanwijzing van de gekozen opvolgers					
Overdracht (I)					394.486
Kandidaten (volgorde)					
Kandidaat-opvolgers	Naamstemmen J	Overdracht voor kandidaat - opvolgers (L = G - J)	Totaal Naamstemmen (L + J)	Rest (I- L)	Volgorde van de gekozen opvolgers
1 DE BACKER Philippe	33.014	181.761	214.775	212.725	1
2 VAUTMANS Hilde	31.811	182.964	214.775	29.761	2
3 WIERINCK Lieve	19.096	29.761	48.857	0	3
4 GHEYSSENS Moniek	17.994	0	17.994	0	6
5 VANDERBORGHT	15.470	0	15.470	0	7

⁴³ Artikel 178 Kieswetboek.

⁴⁴ Artikel 173 Kieswetboek.

⁴⁵ Artikel 172, lid 2 Kieswetboek.

Bram					
6 BRUGADA TERRADELLAS Pedro	23.561	0	23.561	0	4
7 TERLOUW Jan	20.628	0	20.628	0	5

In volgorde van de lijst verdelen we de over te dragen stemmen tot dat de kandidaat-opvolger het verkiesbaarheidscijfer heeft bereikt. We zien in het voorbeeld dat de overdracht stopt vermits het aantal is uitgeput. Voor degene die het verkiesbaarheidscijfer niet hebben bereikt wordt de volgorde bepaald aan de hand van het aantal verkregen naamstemmen. Dit wil zeggen dat een kandidaat die lager op de lijst staat gerangschikt (bijvoorbeeld kandidaat-opvolger 6) toch over een andere kandidaat-opvolger kan springen door het feit dat hij of zij meer naamstemmen heeft gekregen.

De regeling met betrekking tot aanwijzing van de gekozen kandidaat-titularissen in geval van een ex aequo of een overlijden zijn hetzelfde voor de kandidaat-opvolgers.

Daarnaast zijn de afrondingsregels die gelden voor de kandidaat-titularissen ook van toepassing op de kandidaat-opvolgers.

AFDELING 2: De zetelverdeling en aanwijzing van de gekozenen voor de Kamer van volksvertegenwoordigers

1. Algemeen

De Kamer van volksvertegenwoordigers bestaat uit honderdvijftig leden en wordt rechtstreeks verkozen voor een periode van vijf jaar.⁴⁶ In tegenstelling tot de verkiezingen van het Europees Parlement bepaalt de wet dat er in België 11 kieskringen zijn voor wat betreft de verkiezingen van de Kamer van volksvertegenwoordigers. De kieskringen zullen nu samenvallen met de provinciegrenzen, met uitzondering voor Brussel-Hoofdstad. Elke kieskring bestaat uit één of meer administratieve arrondissementen.

a. Splitsing Brussel-Halle-Vilvoorde

Door de uitwerking van het Vlinderakkoord in de zesde staats hervorming is er niet langer sprake van Brussel-Halle-Vilvoorde, deze kieskring is gesplitst en er zijn drie nieuwe kieskringen ontstaan. Deze zijn de kieskring Vlaams Brabant, Waals Brabant – vroeger kieskring Nijvel – en Brussel-Hoofdstad. De zes randgemeenten rond Brussel (Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, Sint-Genesius-Rode, Wemmel en Wezenbeek-Oppem) worden in een afzonderlijke kieskanton Sint-Genesius-Rode gegroepeerd. De kiezers krijgen hier doormiddel van een dubbel stembiljet de keuzemogelijkheid om te stemmen voor een lijst van de kieskring Vlaams-Brabant ofwel voor de lijst van de kieskring Brussel-Hoofdstad. Om die redenen zullen deze gemeenten verenigd worden in één kieskanton, met Sint-Genesius-Rode als hoofdplaats.⁴⁷ Voor de verkiezingen van het Europees Parlement komt daar ook nog eens de keuze bij te stemmen voor de Vlaamse kieskring.⁴⁸ ⁴⁹ De kiezers van deze zes randgemeenten kunnen nog steeds voor dezelfde kandidaten stemmen als de kiezers van de 19 gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De kieskring van Brussel-Hoofdstad is specifiek in de zin dat de kandidatenlijsten die er worden voorgedragen ook in het kieskanton van de randgemeenten worden voorgedragen.⁵⁰

Deze splitsing van de kieskring B-H-V in drie nieuwe kieskringen heeft ook juridische gevolgen. Het kiesstelsel dat nu van toepassing is in de zes randgemeenten moet ook grondwettelijke gewaarborgd zijn. Daarom heeft men een nieuw lid toegevoegd aan artikel 63 Grondwet. Deze toevoeging luidt als volgt: *"Teneinde de gewettigde belangen van de Nederlandstaligen en de Franstaligen in de vroegere provincie Brabant te vrijwaren, voorziet de wet echter in bijzondere modaliteiten."*

Deze bijzondere modaliteiten kunnen alleen gewijzigd worden door een wet met de in artikel 4, laatste lid Grondwet, bedoelde meerderheid.

⁴⁶ Artikelen 63 en 65 Grondwet.

⁴⁷ Artikel 89ter Algemeen Kieswetboek van 12 april 1894, BS 15 april 1894, 1894041255.

⁴⁸ VAN NIEUWENHOVE, J., "De splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde- over vijf minuten die tien jaar werden", *TBP* 2013, 411.

⁴⁹ X, Samenstelling kamer en senaat, 2015, <http://www.elections.fgov.be/index.php?id=3354&L=1>.

⁵⁰ Artikel 127 Algemeen Kieswetboek van 12 april 1894, BS 15 april 1894, 1894041255.

Deze grondwetsherziening heeft plaatsgevonden voordat de gewone wet betreffende B-H-V werd goedgekeurd, toch traden ze gelijktijdig in werking.⁵¹

2. Zetelverdeling

Artikel 63 §2 bepaalt dat: *"Elke kieskring telt zoveel keren een zetel als de federale deler in het cijfer van de bevolking van de kieskring begrepen is. De federale deler wordt verkregen door het bevolkingscijfer van het Rijk te delen door honderdvijftig."*

Het cijfer van de bevolking van elke kieskring wordt om de tien jaar door een volkstelling of door enig ander middel, bepaald door de wet. De laatste resultaten werden bekend gemaakt in het Belgisch Staatsblad op 27 november 2012. Het Koninklijk besluit van 31 januari 2013 bepaalt hoeveel zetels elke kieskring krijgt.

Het aantal zetels per kieskring:⁵²

- Kieskring Antwerpen: 24 volksvertegenwoordigers
- Kieskring Brussel-Hoofdstad: 15 volksvertegenwoordigers
- Kieskring Vlaams-Brabant: 15 volksvertegenwoordigers
- Kieskring Waals-Brabant: 5 volksvertegenwoordigers
- Kieskring Henegouwen: 18 volksvertegenwoordigers
- Kieskring Luik: 15 volksvertegenwoordigers
- Kieskring Limburg: 12 volksvertegenwoordigers
- Kieskring Luxemburg: 4 volksvertegenwoordigers
- Kieskring Namen: 6 volksvertegenwoordigers
- Kieskring Oost-Vlaanderen: 20 volksvertegenwoordigers
- Kieskring West-Vlaanderen: 16 volksvertegenwoordigers

In tegenstelling tot de verkiezing van het Europees parlement moet elke lijst minstens 5% van het algemeen totaal geldig uitgebrachte stemmen in de kieskring behaald hebben om tot de zetelverdeling toegelaten te worden.⁵³ Het totaal van de geldige stembiljetten waarop een stem voor een lijst is uitgebracht, vormt het stemcijfer van die lijst. Dit totaal wordt voor elke lijst verkregen door de optelling van de stembiljetten van elke van de vier in artikel 156, §1, tweede lid, bedoelde subcategorieën.⁵⁴ (zie ook supra) Men zou kunnen zeggen dat het invoeren van een kiesdrempel een beperking is van de evenredige vertegenwoordiging. Het Arbitragehof is in zijn arresten echter van mening dat een kiesdrempel van 5% de evenredige vertegenwoordiging niet zal tegengaan. Deze drempel van 5% zorgt ervoor dat de politieke versnippering wordt tegengaan en is niet in strijd met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.⁵⁵ Doch vooraleer de

⁵¹ Institutioneel akkoord voor de zesde staatshervorming, *Een efficiëntere federale staat en een grotere autonomie voor de deelstaten*, 11 oktober 2011, 14, http://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/home/NLdirupo.pdf.

⁵² Artikel 1 KB 31 januari 2013, BS 14 februari 2013.

⁵³ Artikel 165bis Kieswetboek.

⁵⁴ Artikel 166 Kieswetboek.

⁵⁵ Arbitragehof 4 februari 2004, nr. 22/2004; Arbitragehof 26 mei 2003, nr. 73/2003.

kieskring B-H-V was gesplitst was deze regeling omtrent de kiesdrempel niet van toepassing voor de verkiezingen van de Kamer van volksvertegenwoordigers met betrekking tot Brussel-Halle-Vilvoorde, Leuven en Nijvel. De regeling was immers vernietigd door het arrest van het Arbitragehof van 26 mei 2003.⁵⁶ We weten nu dat deze kieskring ondertussen is gesplitst en deze omstreden regeling niet meer geldt.

Als er na het bepalen van de kiesdrempel decimalen bekomen worden, dan worden deze afgerond naar de hogere eenheid, ongeacht het feit of zij al dan niet 0,50 bereiken.⁵⁷

a. Systeem D'Hondt

Net zoals bij de zetelverdeling van het Europees parlement, werken we voor de zetelverdeling van de Kamer van volksvertegenwoordigers opnieuw met het systeem D'Hondt.⁵⁸ Vermits er geen aparte regeling voorzien is voor de verkiezingen van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, vallen we terug op de algemene regeling, namelijk die van het Algemeen Kieswetboek. We merkten eerder op dat de kieskringen nu samenvallen met de provinciegrenzen. Dit zorgt ervoor dat er geen sprake meer is van apparentering noch toepassing wordt gemaakt van lijstenverbinding. De provincie vormt namelijk de enige kieskring.⁵⁹ Later in deze scriptie zullen we zien dat er op andere niveaus wel nog met dit systeem van lijstenverbinding wordt gewerkt.

Het aantal zetels dat aan elke lijst toekomt, bekomt men door haar stemcijfer te delen door de kiesdeler. Voor de verdere uitwerking van het systeem D'Hondt zie supra. Als er een ex aequo ontstaat en er twee lijsten evenveel recht hebben op een zetel dan geldt ook hier de trapsgewijze regeling van artikel 168 Kieswetboek. Deze regeling is gelijk aan de regeling bij een ex aequo met betrekking tot de zetelverdeling voor het Europees Parlement en is de volgende:

1. Lijst met het hoogste stemcijfer
2. Kandidaat met de meeste naamstemmen
3. De oudste kandidaat

Als puntje 1 geen uitsluitsel geeft, kijkt men naar punt 2, is er dan nog altijd sprake van een ex aequo dan kijkt men naar het laatste puntje, de oudste kandidaat.

3. Aanwijzing van de gekozenen

Net zoals bij het Europees parlement moet het aantal zetels nu ook worden verdeeld onder de lijsten. Hierna gaat men over tot de aanduiding van de kandidaten aan wie deze mandaten moeten

⁵⁶ Arbitragehof 26 mei 2003, nr. 73/2003.

⁵⁷ Omz. Federale overheidsdienst Binnenlandse Zaken, *Verkiezingen van het Europese parlement, de Kamer van volksvertegenwoordigers en de gewest- en gemeenschapsparlementen van 25 mei 2014*, QM 805/EKG/2014, 187.

⁵⁸ Art. 167 Kieswetboek.

⁵⁹ Omz. Federale overheidsdienst Binnenlandse Zaken, *Verkiezingen van het Europese parlement, de Kamer van volksvertegenwoordigers en de gewest- en gemeenschapsparlementen van 25 mei 2014*, QM 805/EKG/2014, 186.

worden toegekend.⁶⁰

De regels die van toepassing waren voor het Europees parlement, meer bepaald artikelen 172 en 173 Kieswetboek voor de aanwijzing van de gekozenen, gelden onverkort ook voor de aanwijzing van de gekozenen voor de Kamer van volksvertegenwoordigers. Voor de gedetailleerde regeling verwijs ik dus graag naar de uiteenzetting hierboven. De overige regeling met betrekking tot de uitwerking bij het overlijden van een kandidaat zijn ook hier weer gelijklopend met de regeling voor het Europees parlement. Het aantal opvolgers dat wordt aangeduid vinden we ook terug in het Algemeen Kieswetboek. Meer bepaald in artikel 117, derde lid Kieswetboek. Er is dus opnieuw sprake van een gelijklopende regeling tussen het Europees Parlement en de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Dit wil zeggen dat bij de verkiezingen van de Kamerleden het aantal opvolgers gelijk is aan de helft van de kandidaten + 1, met een minimum van zes opvolgers.⁶¹

⁶⁰ Omz. Federale overheidsdienst Binnenlandse Zaken, *Verkiezingen van het Europese parlement, de Kamer van volksvertegenwoordigers en de gewest- en gemeenschapsparlamenten van 25 mei 2014*, QM 805/EKG/2014, 176.

⁶¹ Artikel 117, derde lid Kieswetboek.

AFDELING 3: De zetelverdeling en aanwijzing van de gekozenen voor het Vlaams Parlement

1. Algemeen

Zoals artikel 1 van de Grondwet bepaalt heeft België drie gemeenschappen en drie gewesten. De parlementen worden samengesteld via directe verkiezingen en worden om de vijf jaar georganiseerd. Deze verkiezingen vallen samen met de verkiezing van het Europees Parlement.⁶²

Het aantal leden verschilt van parlement tot parlement. Het Vlaams Parlement bestaat uit 118 leden die rechtstreeks door de kiezers van het Vlaams Gewest worden gekozen en uit zes Brusselse leden die rechtstreeks door de kiezers uit het Brusselse Gewest verkozen worden, die eerst hebben gestemd op een lijst van de Nederlandse taalgroep voor het Brussels Hoofdstedelijk Parlement. De 118 leden uit Vlaanderen worden gekozen in 5 kiescolleges die overeenstemmen met de 5 provinciale kieskringen:⁶³

- Antwerpen: 33 leden
- Limburg: 16 leden
- Oost-Vlaanderen: 27 leden
- West-Vlaanderen: 22 leden
- Vlaams-Brabant: 20 leden
- Rechtstreekse verkiezing van de Brusselse leden van het Vlaams Parlement: 6 leden

2. Zetelverdeling

Zoals in de vorige uiteenzetting met betrekking tot de Kamer van Volksvertegenwoordigers vallen de kieskringen ook voor het Vlaams Parlement samen met de provinciegrenzen. Zodoende bestaat er in dit geval opnieuw geen lijstenverbinding, vermits in deze provincies slechts één kieskring is.⁶⁴ Deze wijziging is er gekomen door het bijzonder decreet van 20 januari 2004 houdende wijziging van de gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur, wat betreft de kieskringen voor de verkiezingen van het Vlaams Parlement.⁶⁵

Voor de zetelverdeling van het Vlaams Parlement wordt dus opnieuw beroep gedaan op het al reeds besproken systeem D'Hondt.

a. Systeem D'Hondt

Vermits de werking van dit systeem met betrekking tot de zetelverdeling al uitgebreid is toegelicht

⁶² Artikel 117 Grondwet.

⁶³ Artikel 1 Besluit Vlaamse regering tot verdeling van het Vlaams Parlement tussen de kieskringen van 28 februari 2013, *BS* 22 maart 2013, 2013035279.

⁶⁴ Omz. Federale overheidsdienst Binnenlandse Zaken, *Verkiezingen van het Europese parlement, de Kamer van volksvertegenwoordigers en de gewest- en gemeenschapsparlementen van 25 mei 2014*, QM 805/EKG/2014, 193; artikel 29 bis I BWHI.

⁶⁵ Bijzonder decreet van 20 januari 2004 houdende wijziging van de gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur, wat betreft de kieskringen voor de verkiezingen van het Vlaams Parlement, bl 11069.

voor het Europees Parlement en de Kamer van Volksvertegenwoordigers beperken we ons nu enkel tot het aangeven van de relevante wetsartikels die van toepassing zijn voor de zetelverdeling in het Vlaams Parlement. Het systeem D'Hondt wordt toegelicht in artikel 29 ter BWHI.

Het aantal zetels dat aan iedere lijst toekomt wordt bepaald door het stemcijfer te delen door de kiesdeler. Dit vinden we nu niet enkel meer terug in artikel 167 Kieswetboek, maar ook in de Bijzondere wet Hervorming der Instellingen, meer bepaald in artikel 29 bis en volgende.⁶⁶

Zoals bij de verkiezingen van de Kamer van Volksvertegenwoordigers wordt er evenzeer een kiesdrempel van 5% vooropgesteld.⁶⁷ Enkel de lijsten die minstens 5% van het algemeen totaal van de geldig uitgebrachte stemmen in de kieskring behaald hebben worden toegelaten tot de zetelverdeling. De eventuele decimalen die worden bekomen na de bepaling van de kiesdrempel worden afgerond naar een hogere eenheid, ongeacht het feit of zij al dan niet 0,50 bereiken. Voor de overige decimalen die bekomen kunnen worden bij de berekening van het aantal zetels, zoals het stemcijfer of het verkiesbaarheidscijfer geldt dezelfde regeling.⁶⁸

Voor wat betreft de regeling van een ex aequo bij de zetelverdeling grijpen we terug naar artikel 29 quater BWHI. Deze regeling zegt hetzelfde als de regeling van het Europees Parlement en de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Eerst kijkt men naar de lijst met het hoogste stemcijfer, geeft dit geen uitsluitel dan kijkt men naar de kandidaat met de meeste naamstemmen. Is er dan nog geen uitsluitels dan is de zetel voor de kandidaat met de oudste leeftijd.

3. Aanwijzing van de gekozenen

De algemene regel die reeds aan bod is gekomen geldt ook bij de aanwijzing van gekozenen in het Vlaams Parlement. Artikel 29octies BWHI luidt als volgt: *'Wanneer het aantal kandidaat-titularissen van een lijst gelijk is aan het aantal zetels dat aan die lijst toekomt, zijn al die kandidaten gekozen.'*

Wanneer er echter meer kandidaat-titularissen zijn dan toe te kennen zetels is de situatie anders. Dan wordt de kandidaat-titularis met het grootste aantal stemmenaantal aangewezen. Bij een gelijk aantal stemmen is de volgorde van voordracht op de lijst beslissend. Maar opnieuw vooraleer er effectief een kandidaat-titularis wordt aangewezen kent het kieskringhoofdbureau of het provinciaal centraal bureau de helft van het aantal stembiljetten toe ten gunste van volgorde van voordracht van deze kandidaten. De toekenning van deze stembiljetten gebeurt door overdracht. Zij worden toegevoegd aan de naamstemmen die de eerste kandidaat-titularis van de lijst heeft behaald, voor wat nodig is om het verkiesbaarheidscijfer dat specifiek is voor elke lijst, te bereiken. Is er een overschot, dan wordt het op gelijkaardige wijze toegekend aan de tweede kandidaat-titularis, vervolgens aan de derde en zo verder, totdat de helft van het aantal

⁶⁶ Bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, BS 15 augustus 1980, 1993021259.

⁶⁷ Artikel 29ter BWHI.

⁶⁸ Artikel 29nonies 1 BWHI.

stembiljetten die gunstig zijn voor de volgorde van voordracht van deze kandidaten, uitgeput is.⁶⁹

Het verkiesbaarheidscijfer wordt logischerwijs ook voor het Vlaams Parlement op dezelfde manier berekend. Namelijk door het stemcijfer van de lijst zoals het bepaald is in artikel 29bis BWHI, te delen door het aantal zetels dat toegekend is aan deze lijst, vermeerderd met een eenheid.

Natuurlijk kan de situatie ook omgekeerd zijn en kunnen er meer zetels toe te kennen zijn aan een lijst dan het aantal kandidaat-titularissen. Dan zijn die kandidaten op de lijst al zeker gekozen en worden de overblijvende zetels toegekend aan de kandidaat-opvolgers die als eerste voorkomen in de volgorde aangeduid in artikel 29nonies BHWI. Dit artikel zegt dat de kandidaten met het grootste stemmenaantal als opvolger worden aangeduid of bij gelijk aantal stemmen wordt er gekeken naar de volgorde van inschrijving op de lijst. Bij gebrek aan voldoende opvolgers, wordt de verdeling van het overschot geregeld overeenkomstig artikel 29ter laatste lid BWHI.⁷⁰

Stel nu dat er maar 1 lid te verkiezen is voor het Vlaams Parlement, dan is de kandidaat met de meeste naamstemmen verkozen. Maar ook hier kan er sprake zijn van een ex aequo bij het stemmenaantal, als dit het geval is dan is de kandidaat die het oudste is gekozen.⁷¹

Voor het aantal opvolgers geldt er een algemene regel dat het aantal opvolgers gelijk moet zijn aan het aantal te verkiezen leden in een kieskring. Doch met een absoluut maximum van 16 opvolgers en een absoluut minimum van 4 opvolgers.⁷²

➤ Overlijden

De regeling met betrekking tot het overlijden van een kandidaat is gelijklopende met de regeling bij de andere reeds besproken verkiezingen. Er wordt opnieuw een onderscheid gemaakt tussen het tijdstip van het overlijden. Wanneer een kandidaat voor de dag van de verkiezing overlijdt, gaat het hoofdbureau tewerk alsof deze kandidaat niet op de lijst gestaan had waarop hij zich kandidaat had gesteld. De overleden kandidaat mag niet gekozen worden verklaard noch wordt hem een aandeel toegekend van het aantal stembiljetten ten gunste van volgorde van voordracht. De stembiljetten waarop uitsluitend naast zijn naam een stem is uitgebracht of bovenaan de lijst en tegelijk naast zijn naam worden in rekening genomen om het kiescijfer te bepalen van de lijst waarop hij zich kandidaat had gesteld.⁷³

Een andere methode is van toepassing wanneer een kandidaat op de dag van de verkiezing of daarna overlijdt, maar wel voor de openbare afkondiging van de verkiezingsuitslagen. Dan gaat het bureau tewerk alsof de betrokkene nog in leven was. Als blijkt dat hij tot titularis gekozen is, moet de eerste opvolger van dezelfde lijst in zijn plaats zitting hebben.⁷⁴

⁶⁹ Artikel 29octies lid 2 BWHI.

⁷⁰ Artikel 29octies lid 3 e.v. BWHI.

⁷¹ Artikel 29 §2 BWHI.

⁷² Artikel 28 lid 2 BWHI.

⁷³ Artikel 26 lid 1 Gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de Federale staatstructuur, BS 20 juli 1993.

⁷⁴ Artikel 26 lid 2 Gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de Federale staatstructuur, BS 20 juli 1993.

Als de kandidaat overlijdt na de openbare afkondiging van de verkiezingsuitslag moet ook de eerste opvolger van dezelfde lijst zitting hebben in de plaats van de gekozen kandidaat.⁷⁵

⁷⁵ Artikel 26 lid 3 Gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de Federale staatstructuur, BS 20 juli 1993.

AFDELING 4: De zetelverdeling en aanwijzing van de gekozenen voor het Waals Parlement

1. Algemeen

Het Waals Parlement bestaat uit 75 leden die rechtstreeks verkozen worden voor een periode van vijf jaar. Deze verkiezing valt samen met de verkiezingen van het Vlaams Parlement en het Europees Parlement. Op 25 mei 2014 vielen ze ook nog samen met de verkiezing van de Kamer van volksvertegenwoordigers.⁷⁶ De 75 leden van het Waals Parlement worden gekozen uit 13 kieskringen:⁷⁷

- Nijvel: 8 leden
- Bergen: 5 leden
- Zinnik: 4 leden
- Doornik – Aat – Moeskroen: 7 leden
- Charleroi: 9 leden
- Thuin: 3 leden
- Aarlen – Bastenaken – Marche- en- Famenne: 3 leden
- Neufchâteau – Virton: 2 leden
- Luik: 13 leden
- Hoei – Borgworm: 4 leden
- Verviers: 6 leden
- Namen: 7 leden
- Dinan – Philippeville: 4 leden

2. Zetelverdeling

Zoals we kunnen zien vallen de kieskringen voor het Waals Parlement niet langer meer samen met de provinciegrenzen, in tegenstelling tot de verkiezingen van het Vlaams Parlement. In de provincies Henegouwen, Luik, Luxemburg en Namen zijn er meerdere kieskringen per provincie en gaat men dus over tot het systeem van lijstenverbinding of apparentering. Er geldt wel één uitzondering. In de provincie Waals-Brabant is er wel maar één kieskring in de provincie en geldt hier niet het systeem van de lijstenverbinding. De kieskring waar we over spreken is de kieskring Nijvel en deze zal op de zelfde manier geregeld worden als de kieskringen voor de verkiezingen van het Vlaams Parlement. Voor Waals-Brabant zal dus het al gekende systeem D'Hondt gelden met de reeds uiteengezette algemene regels en uitzonderingen. Voor deze provincie wordt er ook een kiesdrempel van 5% gehanteerd.⁷⁸

a. Lijstenverbinding

Voor de vier overige provincies – Henegouwen, Luik Luxemburg en Namen- geldt er dus een

⁷⁶ Artikel 117 Grondwet.

⁷⁷ Artikel 1 Besluit Waalse regering tot verdeling van het Waals Parlement tussen de kieskringen van 28 februari 2013, *BS* 12 maart 2013, 2013201450.

⁷⁸ Artikel 29ter BWHI.

bijzondere procedure van lijstenverbinding. In deze provincies gebeurt de zetelverdeling niet volgens het systeem D'Hondt. Een definitie van lijstenverbinding luidt als volgt: '*lijstenverbinding is een procedure waarbij de kandidaten van een lijst voor de verkiezingen kunnen verklaren een groep te vormen, met het oog op de zetelverdeling, met de kandidaten van lijsten aanwezig in andere kieskringen van dezelfde provincie.*'⁷⁹ Het doel van de lijstenverbinding is het streven naar evenredigheid, zowel voor het evenredig verdelen van de zetels over de partijen en een evenredige verdeling over de kieskringen.⁸⁰ Artikel 24 §2, tweede lid Wet 16 juli 1993 stelt ook nog als voorwaarde dat: "*Een lijst kan zich niet verbinden met twee of meer lijsten die niet onderling verbonden zijn.*"

Bij de procedure van lijstenverbinding wordt er vooreerst een zetelverdeling gedaan op het niveau van het kieskringhoofdbureau en daarna volgt een bijkomende zetelverdeling op niveau van het provinciale centrale bureau. Dit provinciale centrale bureau is het kieskringhoofdbureau dat zetelt in de hoofdplaats van de provincie. Ook zij gaan over tot aanwijzing van de verkozenen en de opvolgers.

De procedure van de lijstenverbinding wordt opgestart met een verklaring van lijstenverbinding zoals bedoeld in artikel 28quater BWHI. Deze verklaring wordt dan tegen ontvangstbewijs aan de voorzitter van het hoofdbureau van de kieskring dat in de provinciehoofdplaats zitting houdt overhandigd en dit op donderdag, de zeventiende dag voor de stemming tussen 14 en 16 uur. Dit bureau fungeert dan ook als provinciaal centraal bureau.⁸¹ Het verloop van de volledige verdere procedure vinden we terug in artikel 24 Gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de Federale staatstructuur.

Door de verklaring van lijstenverbinding gaan deze personen akkoord dat met het oog op de zetelverdeling zij zich verbinden met de aan te wijzen kandidaten van lijsten die in andere kieskringen van dezelfde provincie zijn voorgedragen.⁸²

Hierna worden de verschillende procedures uiteengezet met betrekking tot de zetelverdeling, zowel op het niveau van de kieskring door het kieskringhoofdbureau als door het provinciaal centrale bureau.

i. Zetelverdeling op het niveau van de kieskring door het kieskringhoofdbureau

Vooreerst stelt het hoofdbureau de kiesdeler vast, en dit door het totaal aantal geldig uitgebrachte stemmen te delen door het aantal in de kieskring toe te kennen zetels.⁸³ Vervolgens stelt het kieskringbureau het kiesquotiënt vast voor elke lijst. Dit cijfer bekomt men door haar stemcijfer te delen door de kiesdeler. De eenheden van die quotiënt geeft het aantal zetels weer dat aan de lijst

⁷⁹ X, Woordenlijst, 2015, <http://www.elections.fgov.be/index.php?id=3313&L=1>.

⁸⁰ S. VERBACK, "Apparentering zonder bokkensprongen? Het kan!", *TBP* 2012/4, 201.

⁸¹ Artikel 24§1 Gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de Federale staatstructuur, *BS* 20 juli 1993.

⁸² Artikel 28quater BWHI.

⁸³ Artikel 29quinquies lid 1 BWHI.

onmiddellijk is toegekend.⁸⁴

Daarna deelt het bureau het kiesquotiënt van elke lijst door het getal van haar eenheden verhoogd met een eenheid. Dit is het aantal onmiddellijk aan de lijst toegekende zetels plus 1. Dan bekomt men de lokale breuk van elk van de lijsten die verklaard hebben zich te verbinden.⁸⁵ Deze breuk dient enkel om de kieskringen te bepalen waar de lijst de zetels zal bekomen die haar door de bijkomende verdeling zullen toegekend worden. Dus de lokale breuk zorgt ervoor dat men het aantal zetels kan bepalen dat een lijst zal verkrijgen op basis van de provinciale zetelverdeling. Hoe berekent men de lokale breuk? Het kiesquotiënt delen door het aantal rechtstreeks verkregen zetels +1. We zien dat de uitkomst van de lokale breuk altijd kleiner is dan 1.⁸⁶ Het bureau houdt zich niet bezig na te gaan of het aantal van die zetels groter is dan de kandidaten op die lijst. Enkel het provinciaal centraal bureau moet dit vaststellen.⁸⁷

Ook hier geldt er een kiesdrempel van 5%.⁸⁸

Het is nu de taak van het provinciaal centraal bureau om over te gaan tot de bijkomende verdeling van de zetels en tot het bepalen van de kieskringen in dewelke de verschillende lijsten deze zetels zullen bekomen, en als laatste het aanduiden van de verkozen kandidaten.

Een voorbeeld zal weergeven hoe deze berekeningen precies in zijn werk gaan.

➤ Voorbeeld

Dit fictief voorbeeld gaat ervan uit dat er in een provincie 3 kieskringen zijn met respectievelijk 21, 6 en 4 zetels te verdelen. Nu zullen onder elkaar de 3 kieskringen behandeld worden en de hierboven uitgelegde bewerkingen worden uitgevoerd.⁸⁹

Kieskring X

21 zetels

Aantal geldig uitgebrachte stemmen: 589.979

Kiesdeler: 28.094 (aantal stemmen/ aantal zetels)

Kiesdrempel is 5%: $589.979 \times 5/100 = 29.499$

⁸⁴ Artikel 29quiquies lid 3 BWHI.

⁸⁵ Artikel 29quiquies lid 4 BWHI.

⁸⁶ S. VERBANCK, "Apparentering zonder bokkensprongen? Het kan!", *TBP* 2012/4, 204.

⁸⁷ Omz. Federale overheidsdienst Binnenlandse Zaken, *Verkiezingen van het Europese parlement, de Kamer van volksvertegenwoordigers en de gewest- en gemeenschapsparlementen van 25 mei 2014*, QM 805/EKG/2014, 194.

⁸⁸ Artikel 29quiquies lid 2 BWHI.

⁸⁹ Omz. Federale overheidsdienst Binnenlandse Zaken, *Verkiezingen van het Europese parlement, de Kamer van volksvertegenwoordigers en de gewest- en gemeenschapsparlementen van 25 mei 2014*, QM 805/EKG/2014, 197.

Nummers van de lijst en letters waartoe de groep behoort	Stemcijfer	Kiesquotiënt	Aantal onmiddellijke verkregen zetels	Lokale breuken
1 (A)	238.304	8,482	8	0,942-0,848
2 (B)	160.510	5,713	5	0,952-0,816
3 (C)	50.602	1,801	1	0,901-0,600
4 (D)	102.406	3,645	3	0,911-0,729
5	9.008	0,321	-	-
6	27.001	0,961	-	-
7 (E)	2.148	0,076	-	-
	Totaal: 589.979		17 zetels	

De lijsten 5, 6 en de lijstengroep E nemen niet deel aan de zetelverdeling in de kieskring.

Kieskring Y

6 zetels

Aantal geldig uitgebrachte stemmen: 172.603

Kiesdeler: 28.767 (aantal stemmen/aantal zetels)

Kiesdrempel is 5%: $28.767 \times 5/100 = 8630$

Nummers van de lijst en letters waartoe de groep behoort	Stemcijfer	Kiesquotiënt	Aantal onmiddellijke verkregen zetels	Lokale breuken
1 (A)	80.502	2,798	2	0,933-0,700
2 (B)	22.402	0,779	-	0,779-0,389

3 (C)	12.633	0,439	-	0,439-0,220
4 (D)	46.206	1,606	1	0,803-0,535
5	4.022	0,140	-	-
7 (E)	6.838	0,238	-	-
	Totaal: 172.603		3 zetels	

De lijst 5 en lijstengroep E nemen niet deel aan de zetelverdeling in de kieskring.

Kieskring Z

Aantal zetels: 4

Aantal geldig uitgebrachte stemmen: 145.601

Kiesdeler: 36.400 (aantal stemmen/aantal zetels)

Kiesdrempel is 5%: $145.601 \times 5/100 = 7.280$

Nummers van de lijst en letters waartoe de groep behoort	Stemcijfer	Kiesquotiënt	Aantal onmiddellijke verkregen zetels	Lokale breuken
1 (A)	45.497	1,250	1	0,625-0,417
2 (B)	61.259	1,683	1	0,841-0,561
3 (C)	4.105	0,113	-	0,113-0,056
4 (D)	34.740	0,954	-	0,954-0,477
	Totaal: 145.601		2 zetels	

De lijstengroep C neemt niet deel aan de zetelverdeling in de kieskring.

Na deze berekeningen gaan we verder naar de zetelverdeling op het niveau van de provincie.

ii. Zetelverdeling op het niveau van de provincie door het Provinciaal Centraal Bureau.

Het Provinciaal Centraal Bureau gaat eerst over tot het bepalen van hoeveel zetels de verschillende lijstengroepen en alleenstaande lijsten voor de gehele provincie reeds hebben verkregen en hoeveel zetels aanvullend te verdelen zijn. Dit gebeurt door het samentellen van de eenheden van de door de kieskringhoofdbureaus vastgestelde quotiënten.⁹⁰

De kiesdrempel van 5% geldt ook hier weer. Enkel de verbonden lijsten, waarvan het gecumuleerde stemcijfer van alle kieskringen in de provincie minstens 5% bedraagt van het algemeen totaal van de geldig uitgebrachte stemmen in de hele provincie, worden toegelaten tot de zetelverdeling op het niveau van de provincie.⁹¹

De provinciale kiesdrempel voor de aanvullende zetelverdeling is de volgende: Men telt het totaal van de stemcijfers van de 3 verschillende lijsten samen en dan gaat men over tot de berekening van de kiesdrempel van 5%

$$908.183 (589.797+172.603+145.601) \times 5 / 100 = 45.409$$

Dan wordt dus zoals eerst vermeld het totale kiescijfer van elke lijst vastgesteld:

	Groep A	Groep B	Groep C	Groep D	Groep E	Lijst 5 (Kieskring X)	Lijst 6 (Kieskring X)	Lijst 5 (Kieskring Y)
Totale kiescijfer	364.303	244.171	67.340	183.352	8.986	9.008	27.001	4.022

We moeten nu kijken of de groepen en lijsten al dan niet de provinciale kiesdrempel van 45.409 halen. Dit is echter niet het geval voor Groep E en Lijsten 5 en 6 in kieskring X en de Lijst 5 in kieskring Y. Deze behalen niet de provinciale kiesdrempel en worden dus van de zetelverdeling uitgesloten.

Het blijft echter niet bij deze ene voorwaarden, om tot de aanvullende verdeling toegelaten te worden laat men enkel de lijstengroepen toe die minstens in één kieskring van de provincie een stemcijfer hebben behaald dat gelijk is aan 66 ten honderd van de kiesdeler.⁹² Deze twee voorwaarden moeten vervuld zijn om aan de aanvullende zetelverdeling op provinciaal niveau te mogen deelnemen. Voor de lijsten die niet voldoen aan de eerste voorwaarden, namelijk de

⁹⁰ Artikel 29sexties §1 lid 2 BWHI.

⁹¹ Artikel 29sexties §1 lid 3 BWHI.

⁹² Artikel 29sexties §1 lid 3 BWHI.

provinciale kiesdrempel is het overbodig om deze tweede voorwaarden op deze lijsten of groepen nog uit te voeren. Er dient dus niet verder te worden onderzocht of deze lijsten aan de tweede voorwaarden voldoen. De zetelverdeling voor het Waals Gewest is dus eigenlijk onderworpen aan een drievoudige kiesdrempel. Namelijk de eerste kiesdrempel van 5% op niveau van de kieskring. Dan volgt de kiesdrempel van 5% op niveau van de provincie. En als laatste moet men de de 66% regel bereiken om tot de aanvullende zetelverdeling te mogen overgaan. Verkozen worden voor het Vlaams Parlement lijkt dus makkelijker dan voor het Waals Parlement.

	GROEP A	GROEP B	GROEP C	GROEP D
Kieskring X 66% van de kiesdeler: $28.094 \times 66 / 100 = 18.542$	238.034	160.510	50.602	102.406
Kieskring Y 66% van de kiesdeler: $28.767 \times 66 / 100 = 18.986$	80.502	22.402	12.633	46.306
Kieskring Z 66% van de kiesdeler: $36.400 \times 6 / 100 = 24.024$	45.497	61.259	4.105	34.740

De groepen A, B, C en D bereiken allemaal in minstens één kieskring 66% van de kiesdeler van deze kieskring. Ze mogen dus deelnemen aan de bijkomende zetelverdeling want zij voldoen aan de dubbele voorwaarden.

Door naar de voorgaande berekeningen te kijken kunnen we nu al vaststellen hoeveel zetels elke groep al heeft gekregen en hoeveel zetels er ook nog te verdelen zijn.

- Groep A: 11 zetels
- Groep B: 6 zetels

- Groep C: 1 zetel
- Groep D: 4 zetels

Er zijn dus nu al 22 zetels van de 31 zetels verdeeld. Dit wil zeggen dat er nog 9 zetels overblijven die nog verder verdeeld moeten worden. Deze 9 zetels moeten verdeeld worden onder 3 verschillende kieskringen waarvan 4 in de kieskring X, 3 in de kieskring Y en 2 in de kieskring Z.

Het Provinciaal bureau deelt de stemcijfers van de lijstengroepen achtereenvolgens door 1, 2, 3 enzovoort, indien de lijst nog geen enkele zetel definitief heeft verkregen. Indien zij slechts één zetel heeft verkregen wordt het stemcijfer gedeeld door 2, 3, 4 enzovoort. Indien zij reeds twee zetels heeft verkregen wordt het stemcijfer gedeeld door 3, 4, 5 en zo vervolgens. Artikel 29sexties lid 4 voegt hier aan toe: *'indien zij reeds twee zetels heeft verkregen en zo vervolgens, derwijze dat bij de eerste deling telkens gedeeld wordt door een cijfer gelijk aan het totaal van de zetels dat de groep of de lijst zou verkrijgen indien de eerste van de nog beschikbare zetels haar toegekend werd.'*

Deze berekening, volgens het systeem D'Hondt, gemaakt door het Provinciaal bureau ziet er al volgt uit:

	GROEP A	GROEP B	GROEP C	GROEP D
Stemcijfer	364.303	244.171	67.340	183.352
Aantal reeds verkregen zetels	11	6	1	4
Nuttige quotiënten	(12) 30.358 VI	(7) 34.881 II	(2) 33.670 III	(5) 36.670 I
bekomen door	(13) 28.023 VII	(8) 30.521 V	(3) 22.446	(6) 30.558 IV
het delen van het stemcijfer door	(14) 26.021	(9) 27.130 VIII		(7) 26.193 IX
het aantal reeds verkregen zetels plus 1, 2, 3, 4, enz.				

Alvorens de zetels toe te wijzen aan de verschillende lijsten per kieskring rangschikt het bureau de quotiënten in de volgorde van hun belangrijkheid totdat een aantal quotiënten gelijk aan het aantal aanvullend te verdelen zetels is bereikt. Elk quotiënt dat in aanmerking komt brengt de toekenning mee van een aanvullende zetel aan de betrokken groep of lijst.⁹³

⁹³ Artikel 29sexties §1 laatste lid BWHI.

- 1) 36.670 => Groep D
- 2) 34.881 => Groep B
- 3) 33.670 => Groep C
- 4) 30.558 => Groep D
- 5) 30.521 => Groep B
- 6) 30.358 => Groep A
- 7) 28.023 => Groep A
- 8) 27.130 => Groep B
- 9) 26.193 => Groep D

Dit wil zeggen dat de negen overblijvende zetels komen toe : de 1e, de 4e en de 9e aan groep D; de 2e, de 5e en de 8e aan groep B; de 3^e aan groep C, en de 6e en de 7e aan groep A.

Als er een zetel met evenveel recht toekomt aan verscheidene lijsten en we dus spreken van een ex aequo, zien we dat bij de regeling omtrent de lijstenverbinding er een hiaat is in de wetgeving. In de specifieke artikels van het BWHI die van toepassing zijn op de zetelverdeling bij lijstenverbinding wordt er nergens gewag gemaakt van wat er moet gebeuren bij een ex aequo. Vermits het dus niet specifiek is ingeschreven in de wet grijpen we hier terug naar de algemene regeling, die ook geldt voor het Vlaams Parlement. In het voorbeeld hierboven wordt er immers ook eerst gebruik gemaakt van het systeem D'Hondt voor het verdelen van de restzetels. Als er zich dus hier een ex aequo voordoet grijpen we terug naar de regeling voor het Vlaams Parlement. De zetel komt dan eerst toe aan de lijst met het hoogste stemcijfer, daarna aan de kandidaat met het meeste naamstemmen en vervolgens aan de oudste kandidaat. Deze regeling is gelijklopende met de regeling in het Algemeen Kieswetboek, dus we zouden ook naar deze regeling terug kunnen wijzen.

Vervolgens wijst het Provinciaal Centraal Bureau de kieskringen aan waar de verbonden lijsten hun zetels of toekomstige aanvullende zetels zullen verkrijgen.⁹⁴ We moeten daarna een onderscheid maken tussen de alleenstaande lijsten en de verbonden lijsten. Voor de alleenstaande lijsten is de aanwijzing makkelijker en heeft de toekenning het eerst plaats voor de lijsten die de hoogste in aanmerking komende quotiënten hebben.⁹⁵ De procedure voor de verbonden lijsten is uitgelegd in artikel 29septies lid 3 BWHI en werkt als volgt: De orde waarin elke groep achtereenvolgens aan de beurt komt om de nog toe te kennen zetel te verkrijgen gebeurt aan de hand van de volgorde van de belangrijkheid van de quotiënten. Samen met elke groep komt aan de beurt de kieskring waar de groep een zetel verkrijgt.

Te dien einde schrijft het provinciaal centraal bureau onder elkaar, in evenveel kolommen als er groepen voor de verdeling aan de beurt komen, de breuken voor zeteltoewijzing vermeld in het proces-verbaal van elke kieskring, het rangschikt ze in de volgorde van hun belangrijkheid zodat de breuk die de eenheid het dichtst benadert eerst komt en vermeldt tegenover elke breuk de naam van de kieskring waarop zij betrekking heeft.

⁹⁴ Artikel 29septies lid 1 BWHI.

⁹⁵ Artikel 29septies lid 2 BWHI.

De groep waaraan de eerste zetel bij de aanvullende toekenning van de mandaten toekomt, verkrijgt hem in de kieskring die bovenaan staat in de aan die groep toegewezen kolom, en zo vervolgens. Anders gezegd, de restzetel van een partij gaat men nu toewijzen aan de lokale lijst met de hoogste lokale breuk. Heeft de aan de beurt komende kieskring het volle aantal zetels reeds verkregen, dan gaat de zetel die de aan de beurt komende groep toekomt, naar de kieskring die onmiddellijk volgt in dezelfde kolom, en in voorkomend geval naar de daarop volgende kieskring. Bij de berekening van de lokale breuken kijken we enkel naar de eerste lokale breuk, maar ook de tweede lokale breuk kan van belang zijn. Wanneer er namelijk een lokale lijst is die al een restzetel heeft verkregen, en die lijstengroep nog een restzetel verwacht. Dan gaat men wel kijken naar de tweede lokale breuk en dus het kiesquotiënt delen door de rechtstreeks verkregen zetels + 2. Deze lagere breuk zal er nu voor zorgen dat de lokale lijst in kwestie opnieuw kan meedoen voor een volgende restzetel.⁹⁶

Als we dit zelf in een kolom gieten met de voorgaande resultaten ziet het er als volgt uit:

GROEP A		GROEP B		GROEP C		GROEP D	
Lokale breuken	Kieskring	Lokale breuken	Kieskring	Lokale breuken	Kieskring	Lokale breuken	Kieskring
0,942-0,848	X	0,952-0,816	X	0,901-0,600	X	0,954-0,477	Z
0,933-0,700	Y	0,841-0,561	Z	0,439-0,220	Y	0,911-0,729	X
0,625-0,417	Z	0,779-0,389	Y	0,113-0,056	Z	0,803-0,535	Y

Als we overgaan tot de eigenlijke rangschikking moet slechts rekening worden gehouden met de eerste lokale breuk, als is dit in de praktijk niet altijd zo zie supra. Nu moeten dus de nog 9 overblijvende zetels worden toegekend. Hierboven hebben we gezegd wat de toegewezen zetel is voor elke groep. Als we dit nu toepassen⁹⁶ op deze tabel komen we tot de volgende uitkomst:

- Zetel 1: groep D, kieskring Z
- Zetel 2: groep B, kieskring X
- Zetel 3: groep C, kieskring X
- Zetel 4: groep D, kieskring X
- Zetel 5: groep B, kieskring Z
- Zetel 6: groep A, kieskring X
- Zetel 7: groep A, kieskring Y
- Zetel 8: groep B, kieskring Y
- Zetel 9: groep D, kieskring Y

⁹⁶ S. VERBANCK, "Apparentering zonder bokkensprongen? Het kan!", *TBP* 2012/4, 204.

Kieskring X krijgt dus 4 zetels, kieskring Y krijgt 3 zetels en ten slotte krijgt kieskring Z de overige 2 zetels.

Zijn alle zetels reeds toegekend in de kieskringen waar de groep kandidaten heeft, dan kan de aanvullende zetel haar niet worden toegekend en wordt het mandaat dat nog openstaat in de kieskring waar de groep geen kandidaten heeft, aan een andere lijst toegekend overeenkomstig het volgende lid.

Wanneer, nadat de lijsten aan de beurt gekomen zijn en de kieskringen aangewezen zijn, bevonden wordt dat in een kieskring een lijst meer zetels verkrijgt dan zij er kandidaten telt, voegt het provinciaal centraal bureau de niet toegekende zetels bij die welke aan de overige lijsten in dezelfde kieskring toekomen, en zet te dien einde de in artikel 29septies BWHI omschreven bewerkingen voort. Ieder nieuw quotiënt brengt toekenning mee van een zetel aan de betrokken groep of lijst die een toereikend aantal kandidaten telt in de kieskring.

Stel nu dat in de kieskring Y de lijst nr. 1 die vier zetels bekwam, slechts drie kandidaten telde, zou de vierde zetel die haar niet kan toegewezen worden in die kieskring moeten toegekend worden in een andere kieskring waar de verbinding waarvan zij deel uitmaakt eveneens kandidaten heeft voorgedragen.

Daar evenwel in de twee andere kieskringen alle zetels reeds verdeeld zijn, zal de zetel in kwestie overgaan aan de lijst nr. 4 wegens haar grootste quotiënt, namelijk 26.193.

Zo dezelfde lijst nr. 1 slechts één kandidaat telde, zouden de twee andere te verdelen zetels op dezelfde manier toegewezen worden aan de andere lijsten van de kieskring, door het afpunten van de nuttige quotiënten in de orde van hun belangrijkheid voort te zetten. Die zetels zouden toekomen aan de lijsten 2 en 4 wegens respectievelijk hun 10e en 8e quotiënt te weten : 24.417 (10e quotiënt van de lijst 2) en 22.919 (8e quotiënt van de lijst 4).⁹⁷

3. Aanwijzing van de gekozenen

We kunnen na deze soms ingewikkelde berekeningen wel duidelijk stellen dat het systeem van lijstenverbinding sterk verschilt met het systeem D'Hondt voor de zetelverdeling. Voor de aanwijzing van de gekozenen en de opvolgers zijn deze verschillende er echter niet. Een klein verschil zit erin wie overgaat tot de opstelling en de afroeping van de gekozenen. Indien er geen lijstenverbinding is, bijvoorbeeld in het Vlaams Parlement, dan gaat het hoofdbureau van de kieskring over tot de opstelling en de afroeping van de gekozenen. Is er echter wel sprake van lijstenverbinding, zoals hier in het Waals Parlement dan is het de taak van het Provinciaal Centraal

⁹⁷ Omz. Federale overheidsdienst Binnenlandse Zaken, *Verkiezingen van het Europese parlement, de Kamer van volksvertegenwoordigers en de gewest- en gemeenschapsparlamenten van 25 mei 2014*, QM 805/EKG/2014, 203.

Bureau om over te gaan tot de genoemde verrichtingen.⁹⁸

De regels voor de aanwijzing van de individuele gekozenen en de opvolgers vinden we terug in de artikelen 29octies tot 29undecies BWHI. De verdere uitleg hierbij is reeds gedaan voor de verkiezingen van het Vlaams Parlement. Ik verwijs dan ook graag naar daar voor de verdere uitleg bij de regels in het BWHI. Ook wat betreft het overlijden van een kandidaat verwijs ik terug naar de regels die reeds zijn uitgelegd bij het Vlaams Parlement, meer bepaald in artikel 26 Gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de Federale staatstructuur.

Wat het aantal opvolgers betreft geldt ook hier de algemene regel van artikel 28 lid 2 BWHI. Deze regel zegt dat: *'Het aantal kandidaten voorgedragen voor de opvolging moet gelijk zijn aan het aantal kandidaat-titularissen. Wanneer het aantal kandidaten voorgedragen voor de effectieve mandaten groter is dan zestien, wordt het aantal kandidaat-opvolgers evenwel verplicht vastgesteld op zestien. Wanneer het aantal kandidaten voorgedragen voor de effectieve mandaten kleiner is dan vier, wordt het aantal kandidaat-opvolgers verplicht vastgesteld op vier.'* Vermits in de meerderheid van de kieskringen voor het Waals Parlement het aantal kandidaat-titularissen lager is dan 16, zullen de kandidaat-opvolgers meestal gelijk zijn aan het aantal kandidaat-titularissen. Enkel voor de kieskringen Thuin, Aarlen-Bastenaken-Marche – en – Famenne en Neufchâteau-Virton zijn er minder dan vier kandidaten (respectievelijk 3, 3 en 2). Voor deze drie kieskringen zullen er dus meer opvolgers zijn dan kandidaten, omdat het minimum van vier opvolgers gerespecteerd moet worden.

⁹⁸ Omz. Federale overheidsdienst Binnenlandse Zaken, *Verkiezingen van het Europese parlement, de Kamer van volksvertegenwoordigers en de gewest- en gemeenschapsparlamenten van 25 mei 2014*, QM 805/EKG/2014, 207.

AFDELING 5: De zetelverdeling en aanwijzing van gekozenen voor het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap

1. Algemeen

Het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap bestaat uit 25 leden die rechtstreeks verkozen worden.⁹⁹ Net zoals de verkiezingen voor het Vlaams Parlement en Waals Parlement worden ook deze verkiezingen om de vijf jaar georganiseerd.¹⁰⁰ Het Duitse taalgebied bestaat uit negen gemeenten die worden onderverdeeld in twee kieskantons en samen één kieskring vormen dat wordt voorgezeten door het Hoofdbureau van het Kiesgebied:¹⁰¹

- Kieskanton Eupen:
 - Eupen
 - Kelmis
 - Lontzen
 - Raeren
- Kieskanton Sankt-Vith:
 - Sankt-Vith
 - Amel
 - Büllingen
 - Burg-Reuland
 - Bütgenbach

De stemming voor het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap geschiedt op geautomatiseerde wijze.¹⁰²

2. Zetelverdeling

De zetelverdeling voor het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap wordt geregeld aan de hand van het systeem D'Hondt. Dit systeem is reeds uitvoerig uitgelegd en besproken. De specifieke uitwerking van de regels en de toepassing op het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap vinden we terug in artikel 44 van de Wet van 16 juli 1990 tot regeling van de wijze waarop het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap wordt verkozen. Voor verdere uitleg hieromtrent verwijs ik graag terug naar de algemene uitlegging van het systeem D'Hondt hierboven.

Ik wijs erop dat ook hier een kiesdrempel van 5% voorzien is in de wet.¹⁰³ Dit wil zeggen dat ook

⁹⁹ Artikel 8 Wet van 31 december 1983 tot hervorming der instellingen voor de Duitstalige Gemeenschap, *BS* 18 januari 1984, 1984023027.

¹⁰⁰ Artikel 117 Grondwet.

¹⁰¹ Artikel 11 Wet 6 juli 1990 tot regeling van de wijze waarop het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap wordt verkozen, *BS* 20 juli 1990.

¹⁰² Omz. Federale overheidssdienst Binnenlandse Zaken, *Verkiezingen van het Europese parlement, de Kamer van volksvertegenwoordigers en de gewest- en gemeenschapsparlementen van 25 mei 2014*, QM 805/EKG/2014, 163.

¹⁰³ Artikel 43bis Wet 6 juli 1990 tot regeling van de wijze waarop het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap wordt verkozen, *BS* 20 juli 1990.

hier alleen de lijsten die minstens 5% van het algemeen totaal van de geldige uitgebrachte stemmen in de kieskring behalen, mogen deelnemen aan de zetelverdeling.

Wanneer er zich een *ex aequo* voordoet bij de zetelverdeling is er een regeling ingeschreven in artikel 44 Wet 6 juli 1990 tot regeling van de wijze waarop het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap wordt verkozen. Ook dit artikel houdt vast aan de volgorde van de zeteltoekenning die we bij de voorgaande verkiezingen gezien hebben. Vermits dit al enkele keren aan bod is gekomen, is een verdere uitleg dan ook overbodig.

3. Aanwijzing van de gekozenen

Voor de aanwijzing van de gekozenen geldt er echter een uitzondering op de al eerder aangehaalde regels. Voor het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap zijn er immers geen aparte lijsten met kandidaat-opvolgers. Dit wil zeggen dat de vier categorieën van artikel 156 §1, tweede lid Kieswetboek worden gereduceerd tot twee categorieën, zijnde:

- De stembiljetten waarop bovenaan een lijst is gestemd;
- De stembiljetten waarop uitsluitend naast de naam van één of meerder kandidaten is gestemd.

Overeenkomstig de al gekende regeling zal ook hier alleen de helft van de stembiljetten met lijststemmen het voorwerp kunnen uitmaken van een overdracht aan de kandidaten, beginnende met de eerste kandidaat van de lijst, daarna de tweede, dan de derde enz.¹⁰⁴ De aanwijzing van de gekozenen geschiedt dus volgens de reeds uiteengezette procedure.

Voor de opvolgers van het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap is de werkwijze dus verschillend aan de wijze waarop de opvolgers voor de verkiezingen van het Europees Parlement of de Kamer van volksvertegenwoordigers worden aangewezen. Voor de aanwijzing van de opvolgers wordt er hier immers dezelfde methode toegepast als voor de kandidaat-titularissen vanaf de eerste kandidaat die op de lijst niet gekozen is als titularis. De niet-gekozen kandidaten die het grootste stemmenaantal behaald hebben, of bij gelijk aantal stemmen, in de volgorde van inschrijving op het stembiljet, worden zij eerste, tweede, derde enz. opvolger verklaard. Maar vooraleer men dit doet krijgen wordt eerst de procedure van de overdracht aan stemmen bewerkstelligt.¹⁰⁵

Bij het overlijden van een kandidaat, voor de dag van de verkiezingen, of na de dag van de verkiezingen geldt dezelfde regeling als bij de verkiezingen van het Europees Parlement, Kamer van Volksvertegenwoordigers, Vlaams Parlement en Waals Parlement. Deze regeling staat op dezelfde manier beschreven in artikel 45 §4 Wet 6 juli 1990 tot regeling van de wijze waarop het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap wordt verkozen.

¹⁰⁴ Artikel 45 Wet 6 juli 1990 tot regeling van de wijze waarop het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap wordt verkozen, *BS* 20 juli 1990.

¹⁰⁵ Artikel 45, §3 Wet 6 juli 1990 tot regeling van de wijze waarop het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap wordt verkozen, *BS* 20 juli 1990.

Opvallen bij de aanwijzing van de gekozenen is dat, in tegenstelling tot de tot nu toe besproken verkiezingen, er geen aparte lijst met opvolgers is. De niet-gekozenen kandidaten zijn de opvolgers in welbepaalde volgorde. Deze regeling wijkt dus af van de regeling bij de Europese verkiezingen, federale verkiezingen en de andere regionale verkiezingen. Zoals we later gaan zien in deze scriptie is de regeling van de Duitstalige gemeenschap gelijklopen met de regeling van de lokale verkiezingen in Vlaanderen. Ook daar is er geen echte aparte lijst met opvolgers, maar zijn de kandidaten die niet verkozen zijn geraakt de groep met opvolgers. Waarom men deze regeling nu ook al bij het Parlement voor de Duitstalige gemeenschap gebruikt is mij niet geheel duidelijk.

AFDELING 6: De zetelverdeling en aanwijzing van gekozenen voor het Brussels Hoofdstedelijk Parlement

1. Algemeen

Het Brussels Hoofdstedelijk Parlement wordt verkozen voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het grondgebied wordt gevormd door het grondgebied van het administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad.¹⁰⁶ Het Brussels Hoofdstedelijk Parlement bestaat uit 89 rechtstreeks verkozen leden en deze worden gekozen om de vijf jaar. De laatste keer dat er een Brussels Hoofdstedelijk Parlement werd gekozen viel deze verkiezing samen met de verkiezingen voor het Europees Parlement, de Kamer van Volksvertegenwoordigers, het Vlaams Parlement, het Waals Parlement en het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap. De leden van het parlement zijn opgedeeld in twee taalgroepen. 72 leden zijn Franstaligen. De overige zeventien leden van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement zijn Nederlandstalig.¹⁰⁷ Het aantal kandidaat-opvolgers is gelijk aan het aantal kandidaat-titularissen, dit is de standaardregeling. Het kan echter ook zijn dat het aantal kandidaten groter is dan zestien, dan wordt er voor de opvolgers een maximum van zestien vooropgesteld. Omgekeerd is dit ook het geval. Er geldt een minimum van vier, dus als er minder dan vier kandidaat-titularissen zijn dan wordt het aantal kandidaat-opvolgers toch vastgesteld op vier.¹⁰⁸

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaat uit negentien gemeenten en zij vormen samen één kiesgebied. Deze negentien gemeenten worden gegroepeerd in acht kieskantons.¹⁰⁹ Deze acht kieskantons omvatten telkens één of meer gemeenten:¹¹⁰

- Kieskanton Anderlecht
 - Gemeenten Anderlecht en Sint-Agatha-Berchem
- Kieskanton Brussel
 - Gemeente Brussel
- Kieskanton Elsene
 - Gemeenten Elsene, Oudergem en Watermaal-Bosvoorde
- Kieskanton Schaarbeek
 - Gemeenten Schaarbeek en Evere
- Kieskanton Sint-Gillis
 - Gemeente Sint-Gillis
- Kieskanton Sint-Jans-Molenbeek
 - Gemeenten Sint-Jans-Molenbeek, Ganshoren, Jette en Koekelberg
- Kieskanton Sint-Joost-ten-Node

¹⁰⁶ Artikel 2 §1 Bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse instellingen, *BS* 14 januari 1989, 1989021006.

¹⁰⁷ Artikel 14 Artikel 2 §1 Bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse instellingen, *BS* 14 januari 1989, 1989021006.

¹⁰⁸ Artikel 16bis Bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse instellingen, *BS* 14 januari 1989, 1989021006.

¹⁰⁹ Artikel 4 Wet 12 januari 1989 tot regeling van de wijze waarop het Brussels Hoofdstedelijk Parlement en de Brusselse leden van het Vlaams Parlement worden verkozen, *BS* 1 maart 1989.

¹¹⁰ Koninklijk Besluit van 17 april 1989 tot bepaling van de hoofdplaats en de samenstelling van de kieskantons voor de verkiezing van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement, *BS* 26 april 1989.

- Gemeenten Sint-Joost-ten-Node, Etterbeek, Sint-Lambrechts-Woluwe en Sint-Pieters-Woluwe
- Kieskanton Ukkel
 - Gemeenten Ukkel en Vorst

Het Brussels Hoofdstedelijk Parlement is voor het eerst rechtstreeks verkozen op 18 juni 1989 en dit samen met de verkiezingen van het Europees Parlement. Er zijn tot op heden niet zo heel veel veranderingen aangebracht rond de verkiezingen van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement. Ook de Grondwetsherziening van 1993 heeft geen echte fundamentele wijzigingen aangebracht. Enkele jaren later in 2001 is er wel zo een grondige wijziging gekomen voor deze verkiezingen. Ingevolge de bijzondere wet van 13 juli 2001 met betrekking tot de Brusselse Instellingen zijn er een aantal belangrijke wijzigingen gekomen. Deze bijzondere wet heeft uitvoering gegeven aan het Lombard-akkoord van 29 april 2001.¹¹¹ Het aantal leden waaruit het Brussels Hoofdstedelijk Parlement bestaat is sinds 2004 op 89 leden gebracht. Artikel 24 van de bijzondere wet van 13 juli 2001 heeft het artikel 14 BWBI gewijzigd en dus het ledenaantal op 89 gebracht waar er voorheen maar 75 leden zetelde in het parlement. Daarnaast wordt er nu samen met de verkiezingen van de leden van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement eveneens de zes Brusselse leden van het Vlaamse Parlement rechtstreeks mee verkozen.¹¹² Vervolgens heeft er zich nog een belangrijke wijziging voorgedaan. Men heeft de democratie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest willen versterken en daardoor maatregelen genomen. Er zal dus voor de verkiezingen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voorzien worden in een mogelijkheid tot lijstenverbinding.¹¹³ De mogelijkheid tot lijstenverbinding is evenwel niet voorzien voor de verkiezingen van de zes Brusselse leden in het Vlaams Parlement.

2. Zetelverdeling

Zoals eerder aangehaald, en verder verduidelijkt in artikel 20 Bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse instellingen zullen er zeventien zetels worden toegewezen aan de Nederlandse taalgroep en vervolgens 72 zetels worden toegewezen aan de lijsten van de Franse taalgroep. Toen deze regeling werd voorgesteld en na 2001 ook effectief werd uitgevoerd betekende dit dat er vanaf toen 72 zetels werden omgeslagen over alle lijstengroepen van kandidaten van de Franse taalgroep en zeventien zetels werden omgeslagen over alle kandidatenlijsten van de Nederlandse taalgroep. Deze regeling stuitte nochtans eerst op wat verzet en er werd gevraagd om hieromtrent een voorbehoud te maken. Uit de wetgevende stukken van de Senaat blijkt dat men zich het meeste zorgen maakte over de evenredige vertegenwoordiging in het Brussels Hoofdstedelijk Parlement. Want met dit systeem van het aantal om te slane zetels zou men kunnen zeggen dat de evenredige vertegenwoordiging niet meer in stand blijft. Met deze uitspraken moet men echter voorzichtig omspringen. Er is namelijk op voorhand niet te bepalen hoeveel personen een stem zullen uitbrengen en op welke lijsten van de twee taalgroepen men zal stemmen. Daaruit volgt dat dus ook niet te bepalen is in hoeverre er dan afbreuk wordt gedaan aan het systeem van de

¹¹¹ X, Het Lombard-akkoord van 29 april 2001, <http://www.raadvqc.be/lombardakkoord.asp>.

¹¹² Artikel 16ter Bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse instellingen, *BS* 14 januari 1989, 1989021006.

¹¹³ Artikel 16bis §2 Bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse instellingen, *BS* 14 januari 1989, 1989021006.

evenredige vertegenwoordiging. Toch is het aannemelijk dat dit systeem voor een vertekende evenredigheid zal zorgen en dus misschien wel een risico inhoudt. Als we teruggaan naar de verkiezingen van 1999 zien we dat er 60.546 geldige stemmen werden uitgebracht op Vlaamse lijsten en 366.195 geldige stemmen werden uitgebracht op Franstalige lijsten. Als we dit omzetten naar zetelaantallen betekende dit dat men aan Vlaamse kant recht had op zeventien zetels en 3.562 stemmen recht zouden geven op een zetel, terwijl aan Franstalige kant er 5.086 stemmen vereist zouden zijn voor een zetel te verkrijgen, met een totaal van 72 zetels. Er kan dus worden opgemerkt dat dit systeem niet helemaal eerlijk is en misschien ook wel vragen opwekt met betrekking tot het gelijkheidsbeginsel en het non-discriminatiebeginsel. Als we aan deze beginselen denken, denken we automatisch aan artikel 3 van het 1^e Protocol bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en natuurlijk aan de artikelen 10 en 11 van de Belgische Grondwet. Uit het 1^e Protocol bij het EVRM staat er geen welbepaald systeem ingeschreven dat de lidstaten moeten volgen bij de aanwijzing van de leden van de wetgevende vergadering. Er is dus een mogelijkheid voor de lidstaten om te opteren voor het systeem van de evenredige vertegenwoordiging of men kan kiezen voor bijvoorbeeld een meerderheidssysteem. Er is echter wel één zeer belangrijk punt dat niet uit het oog mag verloren worden. Welke systeem er ook gekozen wordt, er moet steeds rekening worden gehouden met de vrije meningsuiting van het volk. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens geeft hier een verdere betekenis aan, meer bepaald wordt er gezegd dat dit beginsel er voor zorgt dat er *een gelijke behandeling is van de burgers in de uitoefening van hun recht om te kiezen en van hun recht om zich kandidaat te stellen*. Als we dit grondig lezen kunnen we hier nergens uit opmaken dat alle stemmen noodzakelijk eenzelfde evenwicht moeten hebben met betrekking tot het resultaat van de verkiezing of dat elke kandidaat gelijke kansen moet hebben om te zegevieren. Is dit nu een beperking van het kiesrecht inzake het gewicht van de uitgebrachte stem door de kiezer? Een beperking van het kiesrecht kan enkel maar verenigbaar zijn met artikel 3 van het 1^e protocol als de beperking een wettig doel nastreeft en als de aangewende middelen niet onevenredig zijn met dat doel. Als we dit nu projecteren naar de hierboven aangehaalde verhouding van 3.562 stemmen tegen 5.086 stemmen zien we dat dit een verhouding van 0,70 tegenover 1 betekent. De vraag is dan nu of dergelijke verhouding de toets met het evenredigheidsbeginsel zal doorstaan. In het wetgevend stuk van de senaat merk je duidelijk dat de nieuwe regeling niet naar de zin is van de leden van de senaat en zij dan ook ernstige voorbehouden hebben gemaakt bij deze regeling. Vandaag de dag is de regeling nog steeds zo ingeschreven in de Bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse Instellingen en is de –volgens de toenmalige tegenhangers– onevenredige vertegenwoordiging nog niet weggewerkt.¹¹⁴

Gelijklopend met alle voorgaande besproken verkiezingen –uitgezonderd het Europees Parlement– zal er ook nu weer een kiesdrempel van 5% gehanteerd worden. Dit wil opnieuw zeggen dat enkel de lijsten of in dit geval lijstenverbindingen van een bepaalde taalgroep die minstens 5% van het algemeen totaal van de geldig uitgebrachte stemmen ten gunste van die lijst of lijstenverbinding

¹¹⁴ Verslag over het ontwerp van bijzondere wet houdende overdracht van diverse bevoegdheden aan de gewesten en de gemeenschappen, gedaan op 17 mei 2001, *Parl. St.* Senaat 2000-2001, nr. 2-709/6.

van die betrokken taalgroep behaald hebben, kunnen deelnemen aan de zetelverdeling.¹¹⁵

a. Zetelverdeling aan de groepen van lijsten

Vooraleer men overgaat tot het effectief verdelen van de zetels over de lijsten binnen de groep zijn er een aantal voorwaarden waaraan de lijsten moeten voldoen alvorens er wordt overgegaan tot de zetelverdeling. Artikel 20 BWBI geeft drie groepen weer die enkel mogen worden toegelaten tot de zetelverdeling:

1° de lijstenverbindingen van kandidaten van de Franse taalgroep van (het Parlement), of de lijsten die deel uitmaken van deze taalgroep en die geacht worden een dergelijke verbinding te vormen overeenkomstig artikel 16bis, § 2, die minstens 5 % van het algemeen totaal van de geldig uitgebrachte stemmen ten gunste van al deze lijstenverbindingen of van de als lijstenverbindingen beschouwde lijsten, behaald hebben;

2° de lijstenverbindingen van kandidaten van de Nederlandse taalgroep van (het Parlement), of de lijsten die deel uitmaken van deze taalgroep en die geacht worden een dergelijke verbinding te vormen overeenkomstig artikel 16bis, § 2, die minstens 5 % van het algemeen totaal van de geldig uitgebrachte stemmen ten gunste van al deze lijstenverbindingen of van de als lijstenverbindingen beschouwde lijsten, behaald hebben;

3° de lijsten van kandidaten voorgedragen voor de rechtstreekse verkiezing van de Brusselse leden van (het Vlaams Parlement), die minstens 5 % van het algemeen totaal van de geldig uitgebrachte stemmen ten gunste van al deze lijsten behaald hebben;

Op deze derde categorie wordt er later in deze scriptie ingegaan.

Artikel 20, §2 bepaalt dat: "*Alvorens over te gaan tot de verdeling van de toe te wijzen zetels, worden 72 zetels omgeslagen over alle lijstengroepen van kandidaten van de Franse taalgroep en worden 17 zetels omgeslagen over alle lijstengroepen van kandidaten van de Nederlandse taalgroep.*"

Vooreerst gaat het gewestbureau over tot het berekenen van de kiesdeler. Dit doet men door het algemeen totaal van de stembrieven waarop een geldige stem is uitgebracht op de lijsten van de kandidaten van een taalgroep te delen door enerzijds 72 voor de Franse taalgroep, en anderzijds te delen door zeventien voor de Nederlandse taalgroep. Daarna stelt men het kiescijfer van elke groep van lijsten vast en dit door de optelling van het aantal stembiljetten waarmee een geldige stem wordt uitgebracht op de lijsten van die groep.¹¹⁶

Zoals bij de bovenvermelde verkiezingen gaat het gewestbureau nu ook verder met het delen van de stemcijfers (of kiescijfers) van de groepen van lijsten en dit door de kiesdeler. Vervolgens stelt het gewestbureau voor elke groep van lijsten het kiesquotiënt vast. Hiervan zullen de eenheden

¹¹⁵ Artikel 20 §2 Bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse instellingen, BS 14 januari 1989, 1989021006.

¹¹⁶ Artikel 20 §2 lid 2 Bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse instellingen, BS 14 januari 1989, 1989021006.

overeenkomen met het aantal onmiddellijk verworven zetels. Opnieuw gaat het verder met het delen van de stemcijfers door 1, 2, 3, 4 enz. als de groep nog geen enkele zetel definitief zou verworven hebben. Ofwel deelt men de stemcijfers door 2, 3, 4 enz. als de groep slechts één zetel definitief heeft verworven, enzovoort. Deze eerste deling gebeurt telkens door een cijfer dat gelijk is aan het totale aantal zetels dat de groep zou halen als ze de eerste van de nog toe te wijzen zetels zou krijgen.¹¹⁷

Vervolgens gaat het gewestbureau over tot het rangschikken van de quotiënten volgens hun grootte tot een aantal quotiënten is verkregen dat gelijk is aan het nog toe te wijzen aantal zetels. Bij elke nuttige quotiënt wordt een extra zetel toegekend aan de groep waarop het betrekking heeft. Is er sprake van gelijke quotiënten dan wordt de overblijvende zetel toegekend aan de groep van lijsten met het hoogste stemcijfer.

Nu kan het gewestbureau echt overgaan tot de verdeling van de zetels over de groep van lijsten. Deze verdeling wordt gedaan aan de hand van de artikelen 29ter, 29quater, 29octies, 29 nonies en 29 nonies1 van de Bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen.

Dit wordt verduidelijkt in volgend cijfervoorbeeld.

➤ Voorbeeld

De Nederlandse taalgroep heeft zeventien zetels te verdelen over de groepen van lijsten. Er zijn 5 groepen gevormd en in totaal dertien lijsten met elk hun eigen stemcijfer.

Groepen	Stemcijfer
Groep 1 (lijst A, B en C)	54.000
Groep 2 (lijst D en E)	40.000
Groep 3 (lijst F en G)	21.000
Groep 4 (lijst H en I)	9.800
Groep 5 (lijst J en K)	62.000
Lijst L	7.400
Totaal geldig uitgebrachte stemmen	194.200

De kiesdrempel van 5% wordt berekend: $194.200 \times 5 / 100 = 9710$

¹¹⁷ Artikel 20 §2 lid 3 Bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse instellingen, BS 14 januari 1989, 1989021006.

Lijst L is de enige lijst die de kiesdrempel niet haalt en doet dus niet mee aan de zetelverdeling.

Vervolgens berekenen we de kiesdeler van de taalgroep en dit door het totaal geldig uitgebrachte stemmen te delen door het aantal te verdelen zetel: $194.200/17 = 11.424$

Om nu te weten hoeveel zetels elke groep direct heeft verworven moeten we het aantal geldig uitgebrachte stemmen van iedere groep delen door de kiesdeler:

- Groep 1: $54.000/11.424 = 4,73 \Rightarrow 4$ directe zetels
- Groep 2: $40.000/11.424 = 3,50 \Rightarrow 3$ directe zetels
- Groep 3: $21.000/11.424 = 1,83 \Rightarrow 1$ directe zetel
- Groep 4: $9.800/11.424 = 0,86 \Rightarrow$ geen directe zetel
- Groep 5: $62.000/11.424 = 5,43 \Rightarrow 5$ directe zetels

In het totaal zijn er dus al 13 van de 17 zetels die direct zijn verworven door de verschillende groepen.

Er zal nu een aanvullende zetelverdeling moeten gebeuren om zo de overige vier zetels ook nog te verdelen. Deze verdeling gebeurt aan de hand van de regeling van artikel 20 §2 lid 3 BWBI.

Groep 1	$54.000/5 = 10.800$ (I)	$54.000/6 = 9.000$
Groep 2	$40.000/4 = 10.000$ (IV)	$40.000/5 = 8.000$
Groep 3	$21.000/2 = 10.500$ (II)	$21.000/3 = 7.000$
Groep 4	$9.800/1 = 9.800$	$9.800/2 = 4.900$
Groep 5	$62.000/6 = 10.334$ (III)	$62.000/7 = 8.858$

De overige vier zetels worden toegekend aan de groepen met het hoogste quotiënt. Dit wil zeggen dat de groepen 1, 2, 3 en 5 nog een zetel extra krijgen. Is er een ex aequo tussen de quotiënten dan wordt de zetel toegekend aan de groep van lijsten met het hoogste stemcijfer.¹¹⁸ De wet kent echter een leemte op dit gebied. Want er is in de wet niets ingeschreven wanneer er ook nog een ex aequo is tussen de stemcijfers van de groep van lijsten.

Het totaal van zeventien zetels worden onder de vijf groepen verdeeld als volgt:

- Groep 1: 5 zetels
- Groep 2: 4 zetels

¹¹⁸ Artikel 20, §2, laatste lid Bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse instellingen, BS 14 januari 1989, 1989021006.

- Groep 3: 2 zetels
- Groep 5: geen zetel
- Groep 5: 6 zetels

b. Zetelverdeling aan de lijsten binnen de groep

We weten nu hoeveel zetels de groepen van lijsten toegewezen hebben gekregen. Nu worden deze zetels ook verdeeld over de lijsten binnen de groep. Dit gebeurt aan de hand van het systeem D'Hondt dat is uitgelegd in de artikel 29 ter en 29 quater BWHI.¹¹⁹ Vermits dit systeem reeds uitvoerig besproken is, is het weergeven van een geheel voorbeeld voor de verschillende groepen van hierboven dan ook niet nodig. Ik zal enkel voor Groep 1 de berekening volgens het systeem D'Hondt maken, deze berekening is dan gelijklopend voor de overige groepen.

➤ Voorbeeld

Groep 1 heeft 5 zetels behaald, dit kunnen we zien in het vorig cijfervoorbeeld. Deze vijf zetels verdelen we nu over de drie verschillende lijsten.

Stemcijfer: 54.000

Binnen Groep 1 zijn er 3 lijsten:

- Lijst A: 33.000 geldige stemmen
- Lijst B: 14.000 geldige stemmen
- Lijst C: 7.000 geldige stemmen

	Lijst A	Lijst B	Lijst C
Stemcijfer	33.000	14.000	7.000
Delen door 1	33.000 (I)	14.000 (III)	7.000
Delen door 2	16.500 (II)	7.000	3.500
Delen door 3	11.000 (IV)	4.667	2.334
Delen door 4	8.250 (V)	3.500	1.750

Hieruit blijkt dat lijst A, vier zetels bekommt (zetel 1, 2, 4 en 5). Lijst B bekommt 1 zetel (zetel 3). Lijst C valt uit de boot en verkrijgt geen zetel.

Als er sprake is van een ex aequo volgen we de regeling vervat in artikel 29 quater BWHI. Dit is dezelfde regeling als voor het Vlaams Parlement en is dus reeds uitgelegd.

¹¹⁹ Artikel 20 §3 Bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse instellingen, BS 14 januari 1989, 1989021006.

3. Aanwijzing van de gekozenen

In de omzendbrief wordt er voor de aanwijzing van de verkozenen verwezen naar de hierboven toegelichte algemene regeling van het Kieswetboek. Nochtans zien we dat er in de Wet van 12 januari 1989 tot regeling van de wijze waarop het Brussels Hoofdstedelijk Parlement en de Brusselse leden van het Vlaams Parlement¹²⁰ een bepaling is ingeschreven die de aanwijzing van de gekozenen ook regelt.

Artikel 13§1 bepaald dat: *"Indien er niet meer dan één lijst ingediend is, en indien het aantal kandidaat-titularissen overeenkomst met het aantal te verkiezen leden, worden deze kandidaten zonder meer door het gewestbureau verkozen verklaard. De kandidaat-opvolgers worden eerste, tweede, derde enz. opvolger verklaard, in de volgorde waarin ze op de voordrachtsakte voorkomen."*

Het kan ook voorkomen dat, in hetzelfde geval, het aantal kandidaat-titularissen kleiner is dan het aantal te verkiezen leden. Dan worden de kandidaat-titularissen en in de tweede plaats de kandidaat-opvolgers die als eerste voorkomen op de voordrachtsakte verkozen verklaard. De overgebleven kandidaten worden dan logischerwijs eerste, tweede enz. opvolger verklaard, in de volgorde van hun voordracht.

Het zal echter weinig voorkomend zijn dat er maar één lijst is, meestal zijn er meerdere lijsten die regelmatig zijn voorgedragen. Als dan het aantal kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers niet groter is dan het aantal te verkiezen leden, dan worden deze verkozen verklaard als titularis door het gewestbureau.¹²¹ Wanneer er echter meer kandidaat-titularissen zijn dan toe te kennen zetels is de situatie anders. Dan wordt de kandidaat-titularis met het grootste aantal stemmenaantal aangewezen. Bij een gelijk stemmenaantal dan is de oudste kandidaat gekozen.¹²²

Bij het overlijden van een kandidaat, voor de dag van de verkiezingen, of na de dag van de verkiezingen geldt dezelfde regeling als bij de verkiezingen van het Europees Parlement, Kamer van Volksvertegenwoordigers, Vlaams Parlement en Waals Parlement. Deze regeling staat op dezelfde manier beschreven in artikel 21bis Wet van 12 januari 1989 tot regeling van de wijze waarop het Brussels Hoofdstedelijk Parlement en de Brusselse leden van het Vlaams Parlement.

4. De Brusselse leden van het Vlaams Parlement

Na de verkiezingen van het leden van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement gaat het gewestbureau over tot de aanwijzing van de zes Brusselse leden in het Vlaams Parlement. Zoals eerder aangehaald gebeurt deze aanwijzing niet via het systeem van lijstenverbinding, maar volgens het systeem D'Hondt ingeschreven in artikel 29 BWBI. Dit omdat artikel 20 BWBI niet van

¹²⁰ Wet van 12 januari 1989 tot regeling van de wijze waarop het Brussels Hoofdstedelijk Parlement en de Brusselse leden van het Vlaams Parlement worden verkozen.

¹²¹ Artikel 13§1, lid 4 Wet van 12 januari 1989 tot regeling van de wijze waarop het Brussels Hoofdstedelijk Parlement en de Brusselse leden van het Vlaams Parlement worden verkozen.

¹²² Artikel 19 BWBI.

toepassing is op de verkiezing van het Vlaams Parlement in Brussel.¹²³

Het is enkel aan de kiezers die reeds een stem hebben uitgebracht op een Nederlandse taalgroep, overeenkomstig artikel 17 BWBI die ook mogen overgaan tot het kiezen van de Brusselse leden in het Vlaams Parlement zoals bedoeld in artikel 24§1, eerste lid, 2° BWHI. De kiezers die dus gestemd hebben op een lijst van de Franse taalgroep komen hiervoor niet in aanmerking. Voor de staatshervorming van 2001 kwamen zes Brusselaars in het Vlaams parlement in aanmerking voor een mandaat op grond van hun verkiezing in het Brussels Hoofdstedelijk Parlement. De zes eerst verkozen leden van de Nederlandse taalgroep in het Brussels Hoofdstedelijk Parlement werden zo gekozen verklaard en lid van het Vlaams Parlement. Deze regeling is veranderd sinds de staatshervorming van 2001. Nu worden dus de zes Brusselse leden in het Vlaams Parlement rechtstreeks verkozen in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Een kandidaat heeft de keuze om zich zowel kandidaat te stellen voor het Vlaams Parlement als voor het Brussels Hoofdstedelijk Parlement. Nochtans zijn de beide mandaten onverenigbaar. Wordt de kandidaat dus verkozen voor beide parlementen, zal hij of zij een van de mandaten moeten laten vallen.¹²⁴

Voor het overige worden de zetels dus verdeeld volgens het systeem D'Hondt. Ook hier geldt een kiesdrempel van 5%. Is er sprake van een ex aequo wordt de algemeen vooropgestelde regeling toegepast.

Daarnaast kunnen we ook voor de aanwijzing van de gekozenen terugverwijzen naar de al eerder toegelichte regeling van artikel 29octies t.e.m. artikel 29undecies BWHI. Vermits het aantal kandidaat-opvolgers gelijk moet zijn aan het aantal kandidaat-titularissen, behoudens rekening te houden met het minimum- en maximumaantal, wordt dit aantal vastgesteld op zes.¹²⁵ Bij het overlijden van een kandidaat, geldt dezelfde regeling als deze bij de verkiezing van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement.

We zien dus dat de regeling van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement en de Brusselse leden in het Vlaams Parlement bijna helemaal overeenstemmen. De reden hiervoor is dat de bijzondere wet van 8 augustus 1980 het deel over de verkiezingen in de BWBI bijna volledig van toepassing heeft verklaard op de verkiezing van de Brusselse leden in het Vlaams Parlement. Met uitzondering van de regels met betrekking tot de lijstenverbinding, zoals hoger aangegeven.¹²⁶

¹²³ Artikel 30, §1, eerste lid BWHI.

¹²⁴ L. VAN LOOY, en M. ELST, *Het Vlaams Parlement: verkiezing en statuut van de Vlaamse Volksvertegenwoordigers*, Mechelen, Kluwer, 2009, randnummer 154-156.

¹²⁵ Artikel 16bis, §1, tweede lid Bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse instellingen, BS 14 januari 1989, 1989021006.

¹²⁶ Artikel 30, §1, eerste lid BWHI.

AFDELING 7: Zetelverdeling en aanwijzing van de gekozenen van de provincieraden

1. Algemeen

Sinds 1994 worden gelijktijdig met de provincieraadsverkiezingen ook de gemeenteraadsverkiezingen georganiseerd, en dit telkens op de tweede zondag van oktober.¹²⁷ Daarnaast is ook de bevoegdheid in verband met de lokale verkiezingen sinds 2006 een bevoegdheid van de gewesten en dit door de uitwerking van de Lambermontakkoorden van 2001. Er werden dus tot nu toe nog maar twee lokale verkiezingen onder de bevoegdheid van de gewesten georganiseerd, die van 2006 en 2012.¹²⁸

Artikel 5§1 van het Provinciedecreet van 9 december 2005¹²⁹ bepaalt dat: "*De Provincieraad vertegenwoordigt de hele bevolking van de provincie. Hij bestaat, met inbegrip van de leden van de deputatie van de provincieraad die als provincieraadslid werden verkozen uit:*
1° 63 leden in provincies met minder dan 1 000.000 inwoners;
2° 72 leden in provincies met 1 000.000 of meer inwoners.

Iedere zes jaar wordt de provincieraad volledig hernieuwd.¹³⁰ De leden worden rechtstreeks verkozen en ze zijn herverkiesbaar. De verkiezingen geschieden ditmaal per kiesdistrict. Een district bevat één of meer kieskantons. Ieder district telt zoveel keer een raadslid als de provinciale deler in zijn bevolkingscijfer begrepen is. Hoe wordt deze provinciale deler nu berekend? Men gaat het bevolkingscijfer van de provincie delen door het totaal van de te kennen zetels. De overblijvende zetels worden dan toegewezen aan de districten met het grootste nog niet vertegenwoordigde bevolkingsoverschot. De verdeling van de raadsleden over de kiesdistricten wordt bij elke volledige vernieuwing van de provincieraden door de Vlaamse Regering voor elk kiesdistrict in overeenstemming gebracht met de bevolking op basis van de bevolkingscijfers, vastgesteld overeenkomstig artikel 5. Dit artikel bepaalt dat: "*Het bevolkingsaantal op 1 januari, bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad, wordt, met behoud van de toepassing van het eerste lid, vanaf 1 januari volgend op de bekendmaking ervan, in aanmerking genomen als bevolkingscijfer in dit decreet.*"¹³¹

2. Zetelverdeling

Voor de zetelverdeling en aanwijzing van de gekozenen richten we ons ditmaal niet op het algemeen Kieswetboek of eerder aangehaalde wetgeving, maar wel op het Decreet houdende de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen en houdende wijziging van het Gemeentedecreet van 15 juli 2005, het Provinciedecreet van 9 december 2005 en het Decreet van 19 december 2008 betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk

¹²⁷ J. ACKAERT, *De gemeenteraadsverkiezingen*, Davidsfonds, 1994, 11.

¹²⁸ H. REYNAERT, en K. STEYVERS, *De verkiezingen van 14 oktober 2012. De kracht van verankering?*, Brugge, Vanden Broele, 2013, 41.

¹²⁹ Provinciedecreet van 9 december 2005, BS 29 december 2005, 2005036605.

¹³⁰ Artikel 6 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

¹³¹ Artikel 6 Provinciedecreet van 9 december 2005, BS 29 december 2005, 2005036605.

welzijn. (Hierna het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011 genoemd.)¹³² Dit Decreet bepaalt in artikel 3, 3° dat het van toepassing is op de organisatie van de verkiezing van de provincieraad in alle provincies van het Vlaams Gewest.

De berekeningswijze van het aantal zetels dat aan iedere lijst toekomt is afhankelijk van het feit of men al dan niet aan lijstenverbinding doet. In de provinciedistricten waar er geen gebruik is gemaakt van lijstenverbinding, werkt men met het systeem D'Hondt. Artikel 179§2 geeft weer hoe de verdeling moet gebeuren: *"Het provinciaal hoofdbureau deelt per provinciedistrict het stemcijfer van iedere lijst achtereenvolgens door 1, 2, 3, 4, 5 enzovoort, en rangschikt de quotiënten in de volgorde van hun grootte, totdat er voor alle lijsten samen zoveel quotiënten worden bereikt als er leden te kiezen zijn. Het laatste quotiënt dient als kiesdeler. De verdeling over de lijsten gebeurt zo dat aan iedere lijst een aantal zetels wordt toegekend, gelijk aan het aantal keren dat haar stemcijfer de kiesdeler bevat, behoudens toepassing van artikel 180."*

Artikel 180 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet geeft de regeling weer die geldt wanneer er een zetel met evenveel recht aan verscheidene lijsten toekomt. Als dit het geval is, dan geldt de regeling als volgt: eerst wordt de zetel toegekend aan de lijst met het hoogste stemcijfer. Bij gelijkheid van het stemcijfer volgt dan de lijst waarop een kandidaat voorkomt die onder de kandidaten van wie de verkiezing in het geding is, de meeste stemmen heeft verkregen, of ondergeschikt, wie de jongste in jaren is.

Naast deze reeds gekende regeling volgens het systeem D'Hondt, kan men er ook voor kiezen om wel een lijstenverbinding aan te gaan, zoals voorgeschreven in artikel 101 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet. Dit artikel bepaalt het volgende: *"Bij de verkiezing van de vernieuwing van de provincieraaden kunnen de kandidaten van een lijst, met instemming van de kiezers of aftredende provincieraadsleden die hen hebben voorgedragen, verklaren dat zij zich verbinden met:*

1° de bij name aan te wijzen kandidaten van lijsten met dezelfde benaming die in andere provinciedistricten van dezelfde provincie zijn voorgedragen met het oog op het behalen van de drempel om toegelaten te worden tot de aanvullende zetelverdeling, bedoeld in artikel 181, § 2, derde lid, 1°;

2° de bij name aan te wijzen kandidaten van lijsten met dezelfde benaming die in andere provinciedistricten van hetzelfde provinciale kiesarrondissement zijn voorgedragen met het oog op de aanvullende zetelverdeling, bedoeld in artikel 181, § 2 tot en met § 4.

Als men deze verklaring dus heeft afgelegd, kan men bij de zetelverdeling overgaan tot lijstenverbinding, in plaats van gebruik te maken van het systeem D'Hondt.

Artikel 181 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet geeft gedetailleerd de regeling weer van de lijstenverbinding. De theorie van de lijstenverbinding is bij de verkiezing van het Waals Parlement

¹³² Decreet houdende de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen en houdende wijziging van het Gemeentedecreet van 15 juli 2005, het Provinciedecreet van 9 december 2005 en het decreet van 19 december 2008 betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn, BS 25 juli 2011, 2011035664.

al eerder aan bod gekomen. Toch kies ik ervoor om nog eens de regeling kort toe te lichten zoals beschreven in het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet, vermits er verschillende terminologie wordt gebruikt op het lokale niveau.

De eerste stap is het bepalen van de kiesdeler door het provinciaal hoofdbureau. Dit gebeurt door het algemeen totaal van de geldige stemmen te delen door het getal van de in het provinciedistrict toe te kennen zetels.¹³³ Opnieuw wordt de gekende kiesdrempel van 5% gehanteerd. Immers, voor elke lijst die minstens 5% van het totaal aantal geldig uitgebrachte stemmen behaald heeft in het provinciedistrict wordt het kiesquotiënt bepaald. Dit quotiënt bepaalt men door het stemcijfer van elke lijst te delen door de kiesdeler en dit zonder de bewerking door te zetten tot de decimalen. De eenheden die men na de berekening uitkomt, geven het aantal zetels weer die behaald zijn bij de eerste verdeling. Het provinciaal hoofdbureau moet nu voor elke lijst tegenover het aantal zetels dat haar bij de eerste verdeling is toegekend, het overschot van de deling schrijven. Dit zijn het aantal nog niet gebruikte stemmen.¹³⁴

De volgende stap is het bepalen van het provinciaal stemcijfer voor elke lijstengroep. Dit wordt bepaald door alle stemcijfers die de lijsten in alle kiesdistricten behaalden, samen te tellen. Vervolgens gaat men per provinciaal kiesarrondissement na hoeveel zetels de verschillende lijstengroepen en alleenstaande lijsten voor de hele provincie reeds bekomen hebben en hoeveel zetels er nu nog aanvullend te verdelen zijn. Hier treedt dus het systeem van apparentering in werking. Om tot die aanvullende zetelverdeling toegelaten te worden, moet men aan de volgende voorwaarden voldoen: *"in minstens één provinciedistrict van het provinciaal kiesarrondissement waartoe het provinciedistrict behoort een aantal stemmen hebben verkregen dat ten minste gelijk is aan 66 percent van de kiesdeler, vastgesteld overeenkomstig paragraaf 1, eerste lid."*¹³⁵ Ook de alleenstaande lijsten die dit percentage hebben bereikt, laat men toe tot de zetelverdeling.

Hierna berekent men de provinciale kiesquotiënten. Dit gebeurt door de provinciale stemcijfers achtereenvolgens te delen door 1, 2, 3, ... als de lijst nog een enkele zetel definitief behaalde. Als de lijst wel al één zetel behaalde, wordt het stemcijfer gedeeld door 2, 3, 4,... Als de lijst reeds twee zetels toegewezen kreeg, wordt het stemcijfer gedeeld door 3, 4, 5, ... Enzovoort.¹³⁶

Deze provinciale kiesquotiënten moeten nu ook gerangschikt worden. Dit doet het provinciaal hoofdbureau naargelang hun belangrijkheid totdat een aantal quotiënten gelijk aan het aantal aanvullend te verdelen zetels is bereikt. Ieder quotiënt dat in aanmerking komt, brengt de toekenning van een aanvullende zetel mee voor die groep of lijst.¹³⁷ De lijst met het hoogste quotiënt komt dus eerst aan de beurt om een restzetel te verkrijgen.

In de laatste stap heeft het provinciaal hoofdbureau de taak om per provinciaal kiesarrondissement de provinciedistricten aan te wijzen waar de verbonden lijsten hun aanvullende

¹³³ Artikel 181, §1 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

¹³⁴ Artikel 181, §1, lid 2 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

¹³⁵ Artikel 181, §2, lid 2 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

¹³⁶ Artikel 181, §2, lid 4 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

¹³⁷ Artikel 181, §2, laatste lid Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

zetel of zetels zullen verkrijgen.¹³⁸ Hier moet er ook nog een onderscheid gemaakt worden tussen de alleenstaande lijsten en de verbonden lijsten. Voor de alleenstaande lijsten is de aanwijzing relatief gemakkelijk. Deze aanwijzing begint met de lijsten die de hoogste in aanmerking komende quotiënten hebben. Voor de verbonden lijsten daarentegen is de regeling anders. Dan wordt er gewerkt met de techniek van de lokale breuken. De volgorde van belangrijkheid van de quotiënten, hetgeen het provinciaal hoofdbureau al eerder heeft geordend, bepaalt nu de orde waarin elke groep achtereenvolgens aan de beurt komt om de nog toe te kennen zetel te bezetten. Deze theorie van de lokale breuken is reeds uitvoerig besproken aan de hand van een cijfervoorbeeld bij de verkiezingen van het Waals Parlement, zie supra.

3. Aanwijzing van de gekozenen

De eerste veronderstelling, dat het aantal kandidaten op de lijst kleiner is dan het aantal zetels dat aan de lijst toekomt, zorgt ervoor dat alle kandidaten verkozen zijn. De niet-toegekende zetels voegt het provinciaal hoofdbureau bij degene die aan de overige lijsten toekomen.¹³⁹ De verdeling van die zetels over de lijsten gebeurt volgens de regeling die reeds is aangehaald in artikel 179§2 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet.

Nu kan de situatie ook anders zijn. Namelijk dat het aantal kandidaten groter is dan het aantal zetels dat aan die lijst toekomt. Dan worden de verkozenen aangewezen door het provinciaal hoofdbureau op basis van de naamstemmen en de overdracht van de lijststemmen.¹⁴⁰ Er wordt eerst per lijst het verkiesbaarheidscijfer (stemcijfer x aantal zetels aan de lijst toegekend / aantal zetels aan die lijst toegekend + 1) berekend. Zouden er eventueel decimalen verkregen worden, dan worden ze afgerond naar de hogere eenheid, ongeacht ze 0,5 bereiken.¹⁴¹

Om het aantal over te dragen stemmen te berekenen doen we het volgende: aantal stembiljetten met een lijststem (vermeld in artikel 155, §3, eerste lid , 1°) X het aantal zetels / 3. Bij de uitkomst van een decimaal wordt er afgerond op dezelfde manier als bij het verkiesbaarheidscijfer.¹⁴² Dit aantal over te dragen stemmen wordt toegevoegd aan de naamstemmen die de eerste kandidaat van de lijst heeft behaald, om zo het verkiesbaarheidscijfer te kunnen bereiken. Als er dan nog sprake is van een overschot, wordt dat op dezelfde manier toegekend aan de tweede kandidaat enzovoort, totdat de over te dragen stembiljetten uitgeput zijn.¹⁴³ Als de overdracht van stemmen voltooid is, worden de zetels toegekend aan de kandidaten in afnemende grootte van het aantal stemmen die zij hebben behaald. Is er een gelijk stemmenaantal dan is de volgorde van voordracht op de lijst beslissend.¹⁴⁴ Als er kandidaten op de lijst overblijven, en dus niet verkozen zijn geraakt, worden zij eerste, tweede, derde enzovoort opvolger verklaard. Dit gebeurt in afnemende grootte van het aantal stemmen dat zij hebben behaald, na een nieuwe overdracht van de stemmen bij de eerste niet-effectief verkozen

¹³⁸ Artikel 181, §3 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

¹³⁹ Artikel 183 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

¹⁴⁰ Artikel 184, §1 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

¹⁴¹ Artikel 184, §2, 1° Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

¹⁴² Artikel 184, §2, 2° Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

¹⁴³ Artikel 184, §2, 3° Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

¹⁴⁴ Artikel 184, §2, 4° Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet 8 juli 2011.

kandidaat. Opnieuw is bij een gelijk stemmenaantal de volgorde van voordracht op de lijst beslissend.¹⁴⁵

De situatie wanneer een kandidaat komt te overlijden, al dan niet op de dag van de verkiezing zelf, komt niet voor in het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet. Er is geen regeling hieromtrent opgenomen. De vraag is dan welke regelgeving toegepast dient te worden. Mijn inziens vallen we dan best terug op de algemene regeling in het Kieswetboek wat betreft de regels met betrekking tot het overlijden van een kandidaat.

4. Provincieraden in het Waals Gewest

Voor de provincieraden in het Waals Gewest baseren we ons ditmaal niet op het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011. De regeling voor de Waalse provincies is immers terug te vinden in het Wetboek van de plaatselijke democratie en decentralisatie van 22 april 2004.¹⁴⁶ Hoeveel provincieraadsleden elke kiesdistrict krijgt vinden we terug in het Besluit van de Waalse regering tot verdeling van de provincieraadsleden over de kiesdistricten van 26 april 2012.¹⁴⁷

De kandidaten voor de provincieraden in het Waals Gewest kunnen er ook voor kiezen om al dan niet over te gaan tot lijstenverbinding. De zetelverdeling wordt dus op een andere manier gedaan naargelang de keuze die men maakt.

Eerst wordt de zetelverdeling besproken zonder dat er lijstenverbinding is aangegaan.

a. Zetelverdeling zonder lijstenverbinding

Algemeen moet er nog gezegd worden dat er een onderscheid wordt gemaakt tussen de kieskring en het kiescollege.

De kieskring is volgens artikel L4112-2, §1, eerste lid Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie: *"De kieskring is het rechtsgebied waarin de kiezers tot de stemming worden toegelaten, één of meerdere kandidaten kiezen om ze in de raden te vertegenwoordigen. Voor de gemeenteraadsverkiezingen is de gemeente het rechtsgebied. Voor de provincieraadsverkiezingen is het district het rechtsgebied."*

Het kiescollege wordt gedefinieerd in artikel L4112-2, §2 Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie: *"Het kiescollege is het geheel van de kiezers van een kieskring die hun stem zullen uitbrengen tijdens dezelfde stemming."*

Vermits de administratieve arrondissementen Aarlen, Hoei, Borgworm slechts over één district beschikken, zal er in deze arrondissementen al geen sprake zijn van lijstenverbinding, en wordt

¹⁴⁵ Artikel 184, §2, 5° Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

¹⁴⁶ Wetboek van de plaatselijke democratie en decentralisatie van 22 april 2004, BS 12 augustus 2004, 2004A27184.

¹⁴⁷ Besluit van de Waalse regering tot verdeling van de provincieraadsleden over de kiesdistricten van 26 april 2012, BS 4 mei 2012, 26319.

dus de zetelverdeling gedaan aan de hand van het volgende systeem.¹⁴⁸

Het districts bureau gaat eerst over tot het vaststellen van het stemcijfer van iedere lijst. En gaat dan vervolgens dit stemcijfer delen door 1, 2, 3, 4, 5,... De quotiënten die men dan bekomt rangschikt men in de volgorde van belangrijkheid. We zien dat men dus hier gebruikt maakt van de methode volgens het Systeem D'Hondt. Het laatste quotiënt dat een geheel getal vormt wordt vastgesteld als kiesdeler.¹⁴⁹

Iedere lijst krijgt dan zoveel zetels als haar stemcijfer aan quotiënten heeft opgeleverd, en dit dan gelijk aan of hoger dan de kiesdeler.¹⁵⁰ De volgende stap is dat men de stemcijfers op een horizontale lijn gaat schrijven en onder elk stemcijfer gaat men de vastgestelde quotiënten tot een geheel getal opgeschreven. Vervolgens gaat het bureau opeenvolgend de hoogste quotiënten onderstrepen en dit tot beloop van het aantal mandaten dat toegekend zal worden.¹⁵¹

Het laatste gerangschikte quotiënt zal dus de laatst toe te kennen zetel bepalen. De situatie kan zich voordoen dat dit laatste gerangschikte quotiënt op twee lijsten hetzelfde is. Hoe wordt de zetel dan toegekend? Men houdt dan rekening met de decimale cijfers om de zetel toe te kennen aan de lijst. Als nu ook de decimale cijfers geen uitsluitel geven en dus het laatste gerangschikte quotiënt absoluut hetzelfde is kijkt men naar het stemcijfer van de lijst. De laatste zetel wordt dan toegekend aan de lijst met het hoogste stemcijfer.¹⁵² Is het dan nog niet mogelijk om over te gaan tot de toekenning van de laatste zetel kijkt men naar de procedure in artikel L4145-11. Dit artikel stelt dat als de zetel niet kan worden toegekend volgens de procedure in artikel L4145-9 de zetel toekomt aan de kandidaat met de meeste naamstemmen, en subsidiair de kandidaat die het oudste is.¹⁵³

b. Zetelverdeling doormiddel van lijstenverbinding

De andere mogelijkheid is om, net zoals bij de provincieraden in het Vlaams Gewest, over te gaan tot lijstenverbinding. Er dient dus eerst en vooral een verklaring van lijstenverbinding overhandigd worden aan de voorzitter van het centraal arrondissements bureau, en daarnaast moet men ook nog aan een aantal voorwaarden voldoen.¹⁵⁴

Als men dus gekozen heeft voor de methode van lijstenverbinding gaat het districts bureau eerst en vooral de kiesdeler bepalen. Dit doet men door het algemeen totaal van de geldige stembiljetten te delen door het aantal zetels dat aan een district toegekend wordt. Dan worden die

¹⁴⁸ Vademecum aan de voorzitters van de kanton- en districts bureaus, Gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 14 oktober 2012, Provinciale telling, 13.

¹⁴⁹ Artikel L4145-6, §1, tweede lid Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie en artikel L4145-6, §2 Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie van 22 april 2004, *BS* 12 augustus 2004, 2004A27184.

¹⁵⁰ L4145-7 Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie van 22 april 2004, *BS* 12 augustus 2004, 2004A27184.

¹⁵¹ Artikel L4145-8, §3 Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie van 22 april 2004, *BS* 12 augustus 2004, 2004A27184.

¹⁵² Artikel 4145-9 Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie van 22 april 2004, *BS* 12 augustus 2004, 2004A27184.

¹⁵³ Artikel L4145-11, lid 4 Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie van 22 april 2004, *BS* 12 augustus 2004, 2004A27184.

¹⁵⁴ Artikel L4142-34 Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie van 22 april 2004, *BS* 12 augustus 2004, 2004A27184.

zetels verdeeld tussen de verschillende lijsten en dit door aan elke lijst evenveel zetel toe te kennen als het kiesresultaat quotiënten heeft opgeleverd, meer dan of gelijk aan de kiesdeler. De kiesdeler gaat dus nu het minimumaantal stemmen vertegenwoordigen dat een lijst moet behalen om in aanmerking te komen voor de toekenning van een zetel.¹⁵⁵

De kiesdeler gaat men nu gebruiken om de kiesfractie te bepalen. Dit bekomt men door het stemcijfer van elke lijst te delen door de kiesdeler. De kiesfractie geeft dan aan hoeveel zetels elke lijst verworven heeft en dit bij de eerste verdeling.¹⁵⁶

Het eerste gedeelte van de procedure is achter de rug. De volgende stap is dat het centraal arrondissementsbureau daags nadien samen komt om over te gaan tot de aanvullende verdeling van de zetels en de aanwijzing van de gekozenen. Deze regeling vinden we terug vanaf artikel L4145-17 en volgende Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie.

Ieder districts bureau moet de resultaten van de eerste zetelverdeling overmaken aan het centraal arrondissementsbureau. Die laatste gaat nu over tot het bepalen van het stemcijfer van iedere groep en dit dus door de stemcijfers van de lijsten die er deel vanuit maken op te tellen. Om nu tot de aanvullende verdeling toegelaten te worden moet er aan de gekende 66% regeling worden voldaan. Dit wil zeggen dat alleen de verbonden lijsten in een district die een aantal stemmen hebben verkregen gelijk aan of hoger dan 66% van de kiesdeler worden toegelaten tot de aanvullende zetelverdeling. Er kan ook nog een andere groep van lijsten worden toegelaten tot de zetelverdeling. Dat zijn de lijsten die maar in één district van het arrondissement kandidaten voordragen en die de 66%-regel niet halen. Deze lijsten worden dan de alleenstaande lijsten genoemd.¹⁵⁷

Het bureau gaat nu over tot de deling van de stemcijfers, maar moet dan wel rekening houden met de voorwaarden ingeschreven in artikel L4145-19 Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie, dit artikel bepaald dat:

“1° voor elke groep van verbonden lijsten wordt het stemcijfer van het arrondissement een eerste keer gedeeld door het aantal reeds verworven zetels, vermeerderd met een eenheid; 2° als er nog aanvullende zetels verdeeld moeten worden, wordt de in 1° gebruikte deler voor elke lijstengroep waaraan een eenheid wordt toegevoegd, opnieuw gebruikt, en wordt het stemcijfer van het arrondissement door dit resultaat gedeeld. Het quotiënt in stemmen van het arrondissement wordt zo verkregen; 3° er wordt op die manier tewerk gegaan zoveel keer als er aanvullende zetels moeten toegekend worden.

§ 2. Het bureau rangschikt de quotiënten in de volgorde van hun belangrijkheid totdat een aantal quotiënten gelijk aan het aantal te verdelen aanvullende zetels is bereikt. Elk in aanmerking komend quotiënt brengt de toekenning mee van een aanvullende zetel aan de betrokken groep of

¹⁵⁵ Artikel L4145-6, §3 Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie van 22 april 2004, BS 12 augustus 2004, 2004A27184.

¹⁵⁶ Artikel L4145-7, §2 Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie van 22 april 2004, BS 12 augustus 2004, 2004A27184.

¹⁵⁷ Artikel L4145-18 Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie van 22 april 2004, BS 12 augustus 2004, 2004A27184.

lijst."

In de laatste stap van deze procedure gaat het bureau over tot het aanwijzen van de districten waar de alleenstaande lijsten tot de verdeling worden toegelaten en waar de verbonden lijsten hun aanvullende zetel zal verkrijgen.¹⁵⁸

Wat de alleenstaande lijsten betreft komt de aanvullende zetel toe aan het district waar ze zich kandidaat hebben gesteld, en men begint met de lijsten waar de quotiënten het hoogst zijn. De verbonden lijsten krijgen op hun beurt de aanvullende zetel in het district waar ze het hoogste overschot aan stemmen hebben behaald. Als er nadat elke lijst al een aanvullende zetel toebedeeld heeft gekregen nog zetels te verdelen zijn wordt de verdeling gewoon voortgezet zoals beschreven in het begin van deze alinea.¹⁵⁹

Wanneer alle zetels voor een district nu al werden toegekend, voor wie zijn de overblijvende zetels dan? Deze worden toegekend aan de groepen van het district met het tweede belangrijkste teveel aan stemmen. Dus het district met het overschot aan stemmen verkregen dat net lager is. Als de groep haar aanvullende zetels die voorzien waren zijn behaald dan worden de nog niet toegekende zetels, die eigenlijk voor die groep was, verdeeld worden tussen de andere lijsten van één district. Hiervoor kijkt men dan naar de volgorde van de quotiënten van dat arrondissement.¹⁶⁰

We weten nu hoeveel zetels iedere lijst en een groep toekomt, het centraal arrondissementsbureau gaat nu over tot de aanwijzing van de gekozenen.

Vooraleer we overgaan tot de aanwijzing van de gekozenen wijs ik nog op een belangrijk verschil tussen het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet en het Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie. In dit laatste is er namelijk geen kiesdrempel van 5% opgenomen. Artikel L4145-5, §5 bepaald namelijk dat: "*Er wordt niet geëist dat een lijst een bepaalde hoeveelheid van stemmen heeft bereikt om tot de zetelverdeling toegelaten te worden.*" Een kiesdrempel is dus niet van toepassing voor de lokale verkiezingen in Wallonië.

c. Aanwijzing van de gekozenen

De aanwijzing van de gekozenen loopt tot op zekere hoogte gelijk met de aanwijzing van de gekozenen voor de provincieraden in Vlaanderen. De regeling bevindt zich in artikel L4145-11 en volgende Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie. Als er namelijk evenveel kandidaten zijn dan er zetel toe te kennen zijn, dan zijn alle kandidaten verkozen. De andere situatie is dat er meer kandidaten zijn dan het aantal toe te kennen zetels. Dan worden de kandidaten gerangschikt aan de hand van hun naamstemmen en dit in dalende lijn. Er moet nu net zoals in Vlaanderen ook rekening worden gehouden met de over te dragen lijststem. Dit doet men aan de hand van dezelfde de volgende formule: aantal stembiljetten met een lijststem X het aantal zetels / 2. Er

¹⁵⁸ Artikel L4145-20, §1 Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie van 22 april 2004, BS 12 augustus 2004, 2004A27184.

¹⁵⁹ Artikel L4145-20, §3 Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie van 22 april 2004, BS 12 augustus 2004, 2004A27184.

¹⁶⁰ Artikel L4145-20, §4-5 Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie van 22 april 2004, BS 12 augustus 2004, 2004A27184.

wordt nu dus maar gedeeld door 2, en niet langer door 3 zoals dat het geval was bij de provincieraden in het Vlaams Gewest. De lijststem is dus in Vlaanderen voor deze verkiezing in mindere mate van belang dan voor de provincieraden in het Waals Gewest. De niet gekozen kandidaten op de lijst vormen dan de groep van opvolgers. De eerst niet gekozen kandidaat met het hoogste aantal naamstemmen is eerste opvolger, enzovoort. Bij gelijk aantal naamstemmen kijkt men naar de volgorde van de lijst. Er wordt hier geen rekening gehouden met de helft van de lijststem zoals bij de effectieve kandidaten.¹⁶¹

De regeling met betrekking tot het overlijden van een kandidaat vinden we terug in artikel L4145-3, §2-4. Dit artikel stelt dat:

"§ 2. Wanneer een kandidaat vóór de dag van de verkiezing overlijdt, gaat het gemeentelijk of districtsbureau tewerk, alsof deze kandidaat niet op de lijst gestaan had waarop hij zich kandidaat gesteld had. De overleden kandidaat mag niet verkozen verklaard worden en geen enkele van de stemmen die uitgebracht zijn ten gunste van de volgorde van voordracht wordt aan hem toegekend. Er wordt echter rekening gehouden met het aantal naamstemmen die hij behaald heeft om het stemcijfer te bepalen van de lijst waarop hij zich kandidaat gesteld had.

§ 3. Wanneer een kandidaat op de dag van de stemming of daarna overlijdt, maar voor de openbare afkondiging van de verkiezingsuitslagen, gaat het gemeentelijk of het districtsbureau tewerk alsof de betrokkene nog in leven was. Indien hij verkozen is, moet de eerste opvolger van dezelfde lijst in zijn plaats zitting hebben.

§ 4. De eerste opvolger van dezelfde lijst moet ook zitting hebben in de plaats van de verkozen kandidaat die na de openbare afkondiging van de verkiezingsuitslagen overlijdt."

5. Brussel

We hebben in België sinds de vierde staatshervorming 10 provincies. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest valt buiten deze indeling. Er is hier dan ook geen sprake van provincieraden, ze hebben enkel wel een gouverneur. De oude provincie Brabant werd afgeschaft en vervangen door de provincies Vlaams-Brabant en Waals-Brabant, deze splitsing is er sinds 1 januari 1995.¹⁶² Naast Brussel is er ook in het Duitstalig gebied geen sprake van provincieraden.

¹⁶¹ Artikel L4145-14 Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie van 22 april 2004, BS 12 augustus 2004, 2004A27184.

¹⁶² Portaal Belgium, *Over België – Provincies*, 2015, http://www.belgium.be/nl/over_belgie/overheid/provincies/.

AFDELING 8: Zetelverdeling en aanwijzing van de gekozenen van de gemeenteraden

1. Algemeen

Net zoals bij de provincieraden stelt artikel 5§1 Gemeentedecreet¹⁶³ : "*De gemeenteraad vertegenwoordigt de hele bevolking van de gemeente.*" Het aantal leden dat in de gemeenteraad zetelt is afhankelijk van het aantal inwoners van die gemeente. Zoveel te meer inwoners, zoveel te meer gemeenteraadsleden de desbetreffende gemeente telt. Overeenkomstig de verkiezingen van de Provincieraad, wordt ook de Gemeenteraad om de zes jaar volledig hernieuwd.¹⁶⁴ De leden zijn herverkiesbaar en worden rechtstreeks verkozen door de gemeenteraadskiezers.¹⁶⁵ Ook voor deze verkiezingen is het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van toepassing.¹⁶⁶

2. De zetelverdeling

We zijn nu op een punt gekomen dat er een nieuwe regeling aan bod komt. De zetelverdeling van de gemeenteraad geschiedt namelijk volgens het systeem Imperiali. Men bepaalt eerst en vooral het stemcijfer. En vervolgens wordt het stemcijfer gedeeld door 1-1,5-2-2,5-3-3,5-4-4,5-... Hier wijkt het systeem dus al af van het systeem D'Hondt, daar deelt men enkel door hele getallen nl. 1, 2, 3, ...¹⁶⁷ De deling die hier voorgeschreven is, wordt echter in de praktijk niet gehanteerd. Men gebruikt bij het Systeem Imperiali dan de delerreeks 2, 3, 4, 5,... Delen door 1 wordt overgeslagen, dit is een makkelijkere berekening. Als men dit doet, bekomt men exact dezelfde uitkomst.¹⁶⁸ De quotiënten die men na de berekening bekomt, rangschikt het gemeentelijk hoofdbureau in volgorde van belangrijkheid, tot er voor alle lijsten samen zoveel quotiënten worden bereikt als er leden te kiezen zijn.¹⁶⁹

De verdeling over de lijsten gebeurt door aan iedere lijst zoveel zetels toe te kennen als haar stemcijfer quotiënten heeft opgeleverd en dit gelijk aan of hoger dan het laatst gerangschikte quotiënt. Het kan voorkomen dat een zetel met evenveel recht toekomt aan verscheidene lijsten. Wie krijgt dan de zetel? Men kijkt eerst naar het hoogste stemcijfer. Bij gelijkheid van het stemcijfer komt de zetel toe aan de lijst waarop de kandidaat voorkomt die onder de kandidaten van wie de verkiezing in het geding is, de meeste stemmen heeft verkregen. Als de zetel dan nog niet verdeeld kan worden, komt hij toe aan de jongste kandidaat in jaren.¹⁷⁰

Vermits dit systeem Imperiali licht afwijkt van het systeem D'Hondt, geef ik een cijfervoorbeeld ter verduidelijking.

In gemeente X moeten er 5 zetels verdeeld worden onder 3 lijsten.

¹⁶³ Gemeentedecreet van 15 juli 2005, BS 31 augustus 2005, 2005036063.

¹⁶⁴ Artikel 6 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

¹⁶⁵ Artikel 6 Gemeentedecreet van 15 juli 2005.

¹⁶⁶ Artikel 3, 1° Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

¹⁶⁷ Artikel 166 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

¹⁶⁸ X, <http://www.vlaanderenkiest.be/faq/hoe-gebeurt-de-zetelverdeling>.

¹⁶⁹ Artikel 166 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

¹⁷⁰ Artikel 166, lid 2 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

	Lijst A	Lijst B	Lijst C
Stemcijfer	444	180	254
Delen door 2	222 (I)	90 (V)	127 (III)
Delen door 3	148 (II)	60	84
Delen door 4	111 (IV)	45	63

Lijst A krijgt zetel 1, 2 en 4. Lijst B krijgt zetel 5 en lijst C zetel 3.

Als we deze berekening nu doen aan de hand van de andere delerreeks bekomen we hetzelfde eindresultaat. We nemen de proef op de som.

	Lijst A	Lijst B	Lijst C
Stemcijfer	444	180	254
Delen door 1	444 (I)	180 (V)	254 (III)
Delen door 1,5	296 (II)	120	170
Delen door 2	222 (IV)	90	127
Delen door 2,5	178	72	102
Delen door 3	148	60	84

We zien dat ook nu Lijst A zetel 1, 2 en 3 toekomt. Lijst B krijgt zetel 5 en lijst C krijgt zetel 3. Het is logisch dat er in de praktijk geopteerd wordt voor de eerste berekening, deze is namelijk eenvoudiger en sneller. Nochtans wordt er zowel in artikel 166 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet als in artikel 56 Gemeentekieswet¹⁷¹ telkens verwezen naar de tweede berekening. Dit systeem ingeschreven in het Decreet is dus eigenlijk een aangepaste versie van het zuivere systeem Imperiali dat werkt met de deling door 2, 3, 4, ... Waarom men in het Decreet afwijkt van de deling die in de praktijk gehanteerd wordt, is niet geheel duidelijk. Men heeft ooit geprobeerd om deze meer ingewikkelde delerreeks te vervangen door hetgeen in de praktijk gebruikt wordt. Zo werd er hieromtrent in 1921 een amendement ingediend door Gérardon, katholieke volksvertegenwoordiger. Helaas werd er geen meerderheid gehaald om dit amendement goed te

¹⁷¹ Gemeentekieswet van 4 augustus 1932, BS 12 augustus 1932, 1932080450.

keuren.¹⁷²

3. Aanwijzing van de gekozenen

De aanwijzing van de gekozenen wordt geregeld in de artikelen 167, 168 en 169 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet en is gelijk aan de regeling met betrekking tot de gekozenen voor de provincieraden, zie supra. Ook hier ontbreekt er enige regeling met betrekking tot het overlijden van een kandidaat. We volgen de redenering die is gemaakt bij de provincieraden, en kijken nu opnieuw naar de algemene regeling in het Kieswetboek.

4. Gemeenteraden in het Waals Gewest

Voor de verkiezing van de gemeenteraden in het Waals Gewest wordt er ook gebruik gemaakt van het Systeem Imperiali zoals bij de gemeenteraden in het Vlaams Gewest. De regeling is ditmaal ingeschreven en uitgelegd in het artikelen L4145-6 en volgende Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie. De procedure verloopt voor de Waalse Gemeenteraden helemaal gelijk. Ook wanneer er zich een ex aequo voordoet bij de zetelverdeling. Stel dus dat het laatste nuttige quotiënt op twee verschillende lijsten voorkomt, dan kijkt men naar het cijfer achter de komma. Dit wordt dan gebruikt om het hoogste quotiënt aan te duiden. Als nu dit quotiënt ook identiek gelijk is, dan wordt de zetel toegekend aan de lijst met het hoogste stemcijfer. Kan de zetel dan nog niet toegekend worden dan kijkt men naar de kandidaat met het meeste naamstemmen. Zijn ook deze scores gelijk, dan is de zetel voor de oudste kandidaat.¹⁷³

De aanwijzing van de gekozenen verloopt volgens dezelfde procedure als voor de aanwijzing van de gekozenen voor de provincieraden in Wallonië.

5. Gemeenteraden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest telt 19 gemeenten, met elk zijn gemeenteraad. De zetelverdeling van deze gemeenteraden worden ook gedaan aan de hand van het Systeem Imperiali. De regelgeving vinden we terug in het Brussels Gemeentelijk Kieswetboek van 4 augustus 1982 en gewijzigd en aangepast bij Ordonnantie op 16 februari 2006.¹⁷⁴ Het Systeem Imperiali wordt dus toegepast zoals bij de andere gemeenteraden. De regels vinden we terug in de artikelen 55 en volgende van het Brussels Gemeentelijk Kieswetboek. De aanwijzing van de gekozenen wordt geregeld vanaf artikel 57 Brussels Gemeentelijk Kieswetboek en is overeenkomstig de regels met betrekking tot de aanwijzing van de gekozenen met de regels van de andere gemeenteraden.

Als er een ex aequo ontstaat wordt de volgende methode gehanteerd. Er wordt eerst gekeken naar de lijst met het hoogste stemcijfer, daarna naar de kandidaat met het meeste naamstemmen en

¹⁷² J. ACKAERT, *De gemeenteraadsverkiezingen*, Davidsfonds, 1994, 14.

¹⁷³ Vademecum aan de voorzitters van de gemeentelijke bureaus en de kantonbureaus, Gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 14 oktober 2012, 14-15.

¹⁷⁴ Brussels Gemeentelijk Kieswetboek van 4 augustus 1932 gewijzigd en aangepast bij ordonnantie van 16 februari 2006, BS 28 februari 2006, 1932080451.

als laatste naar de kandidaat die het oudste is.¹⁷⁵

Voor het overlijden verwijs ik graag naar artikel 54bis Brussels Gemeentelijk Kieswetboek. De regels zijn overeenkomstig al de voorgaande regels met betrekking tot het overlijden.

Voor het Duitstalig gebied is er opnieuw geen regeling voorzien voor de verkiezing van de gemeenteraden. Dit om de simpele reden dat er hier geen gemeenteraden geïnstalleerd worden.

¹⁷⁵ Artikel 56, derde lid Brussels Gemeentelijk Kieswetboek van 4 augustus 1932 gewijzigd en aangepast bij ordonnantie van 16 februari 2006, *BS* 28 februari 2006, 1932080451.

AFDELING 9: Zetelverdeling en aanwijzing van de gekozenen voor de Stadsdistrictsraden

De verkiezing van de stadsdistrictsraden gebeurt overeenkomstig met de provincieraden en gemeenteraden ook om de zes jaar.¹⁷⁶ Opvallend hierbij is wel dat deze verkiezingen alleen georganiseerd worden in de stad Antwerpen.¹⁷⁷

Over de zetelverdeling en de aanwijzing van de gekozenen voor de stadsdistrictsraden kan ik kort zijn. Hier wordt dezelfde regeling gebruikt als voor de gemeenteraadsverkiezingen, zie supra.¹⁷⁸

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest valt buiten deze regeling, vermits er hier geen sprake is van districtsraden. Dit is ook zo voor het Duitstalig gebied en voor het Waals Gewest.

¹⁷⁶ Artikel 6 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

¹⁷⁷ Vlaamse Overheid – Bestuurszaken, *Bericht aan de kiezers over de verkiezingen van 14 oktober 2012*, Belgisch Staatsblad 26 september 2012, 59238.

¹⁷⁸ Artikel 175 Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

DEEL II: EVALUATIE VAN DE BELANGRIJKSTE VERSCHILLEN TUSSEN DE KIESSYSTEMEN

Nu de zetelverdeling en de aanwijzing van de gekozenen bij alle verkiezingen uitvoerig besproken is, merken we op dat de wetgeving op sommige gebieden niet altijd gelijklopend is, of soms zelfs leemtes vertoont. Deze verschillen, bevindingen en opmerkingen worden hierna besproken. Zo wordt er getracht een globaal beeld te geven van de verschillende kiessystemen die in België gebruikt worden, met hier en daar een opvallend resultaat.

1. Kiessystemen: D'Hondt versus Imperiali

Zoals eerder al aangehaald is het Systeem Imperiali voordeliger voor grote partijen. Maar in vergelijking met het systeem D'Hondt is het iets minder proportioneel en daardoor kan er op niveau van de partijpolitiek meer versnippering ontstaan. Aan de andere kant is het voordeel van het Systeem Imperiali dat het zorgt voor meer stabiliteit op het niveau van de lokale politiek. Er ontstaan zo vaker absolute meerderheden en een vervroegde verkiezing is dan ook niet mogelijk.¹⁷⁹

Toch is niet enkel het gehanteerde kiessysteem een beïnvloedbare factor in de lokale verkiezingen. De grootte van het kiesdistrict speelt ook een rol in het democratisch gehalte van de verkiezingen. Want uit onderzoek is gebleken dat hoe kleiner het district, hoe hoger de effectieve kiesdrempel voor de lijsten die deelnemen aan de verkiezingen. Een grotere kiesomschrijving zou voor meer democratische verkiezingen moeten zorgen volgens DEWACHTER en WOUTERS en zo ook evenrediger zijn. Zo is er de mogelijkheid om de gehele provincie als kieskring te laten fungeren en zo wordt ook de apparentering vermeden. Nochtans waren de provincies zelf geen echte voortrekker van het vergroten van de kiesomschrijving. Een hervorming zou dus moeilijk worden en daardoor hield men ook in 2006 zich aan de oude regelgeving. Toen telden de vijf Vlaamse provincies samen 52 kiesdistricten. Voor Wallonië stopte de teller op 46 kiesdistricten. In 2009 kwam er echter wel verandering in de omvang van de kiesdistricten. De regering Peeters zorgde ervoor dat de 52 districten in Vlaanderen herleid werden naar 35 provinciedistricten. In Wallonië is er nu nog sprake van 34 districten.¹⁸⁰ De kleinere districten worden wel nog samengevoegd bij grotere districten. Bv. Het district Herstal dat één raadslid heeft, wordt toegevoegd aan het district Visé. Dit brengt het totaal van raadsleden dan op zes. Ook het Grondwettelijk hof had moeilijkheden met de vroegere indeling in districten. De grote verschillen in omvang van districten zouden een natuurlijke kiesdrempel vormen, en dit verschilde dan ook nog sterk naargelang de kieskring waarin men een lijst vormde. Het gevolg hiervan was dat in sommige kiesdistricten kleinere partijen het moeilijker hadden om zetels binnen te halen. Nochtans is dit probleem nog niet geheel van de baan. Ook na de hervorming, uitgevoerd door de regering Peeters, is er nog altijd sprake van kleinere en grotere provinciekiesdistricten. Zo bestaan er districten met zes te

¹⁷⁹ C. DEVOS, *Politiek – Politieke participatie en verkiezingen*, Gent, Borgerhoff en Lambrigts, 2013, 126.

¹⁸⁰ Besluit van de Waalse regering tot verdeling van de provincieraadsleden over de kiesdistricten van 26 april 2012, BS 4 mei 2012, 2012027067.

verkiezen raadsleden, tegenover zeventien in bijvoorbeeld Brugge.¹⁸¹

2. Lokale verkiezingen: Vlaanderen versus Wallonië

Voor de verkiezingen van 2006 speelde de devolutieve werking van de lijststem voor de helft mee in Vlaanderen. Dit gold zowel voor de effectieve verkozenen als voor de opvolgers. Er waren nochtans bepaalde belangengroepen die ervoor pleitte om de lijststem volledig te neutraliseren. Dit zou dan betekenen dat voor de effectief gekozenen kandidaten enkel nog rekening werd gehouden met het aantal voorkeurstemmen dat hij of zij behaalde. De plaats die men dan had op de lijst was minder belangrijk geworden. De devolutieve kracht van de helft van de lijststem bleef wel nog behouden voor de opvolgers. De gedachte om de lijststem volledig te neutraliseren kon op geen bijval rekenen van de Raad van State, afdeling Wetgeving. Zij stelde zich niet zozeer vragen bij het al dan niet afschaffen van de devolutieve werking van de lijststem, maar wel bij de verschillende behandeling tussen de kandidaten en de opvolgers en dit in het licht van de gelijke behandeling. Immers, als men deze regeling gaat differentiëren voor bepaalde personen, is hier dan wel een redelijke verantwoording voor? De Raad van State was terzake niet geheel overtuigd en verdiepte zich in de Memorie van Toelichting.¹⁸² Volgens deze toelichting was er een "verzoening tussen de individuele keuze van de kiezer met het lijstbelang". Belangrijk element was dat het aantal voorkeurstemmen het enige criterium was om de kandidaat aan te wijzen als verkozenen in de politieke partij. Het werd niet geheel democratisch bevonden dat kandidaten met minder voorkeurstemmen door de overdracht van de helft van het aantal lijststemmen een mandaat in de wacht zouden slepen, terwijl ze anders misschien geen zetel zouden hebben veroverd. Deze bepalingen in het gewestelijk kiesdecreet konden niet op steun van iedereen rekenen. Al gauw werd er een annulatie- en schorsingsprocedure bij het Arbitragehof ingesteld. In het arrest van 24 mei 2006¹⁸³ schorste het Arbitragehof de bestreden artikelen 18, 22, 23, 24, 48, 1° en 49 van het Gewestdecreet. Al deze bepalingen hadden dus te maken met de rangorde van de effectieve kandidaten en die van de kandidaat opvolgers. De artikelen werden dus geschorst en er moest zo snel mogelijk een oplossing komen. Die kwam er, zoals wel vaker, door middel van een compromis in het kiesdecreet van 7 juli 2006. De devolutieve kracht van de lijststem werd dus ingevoerd voor zowel de effectieve kandidaten als voor de opvolgers, maar met dien verstande dat de lijststem nu niet meer voor de helft zal meetellen, maar voor een derde.¹⁸⁴ Deze regeling vinden we nu terug in artikel 169, §2, 2° Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet.

In Wallonië is de situatie licht afwijkend. Er werd in 2006 geen nieuwe regeling aangenomen, maar de oude bleef regeling gewoon behouden. Er werd hier echter wel een onderscheid gemaakt tussen de effectieve kandidaten en de opvolgers. Voor de effectieve kandidaten wordt rekening gehouden met de helft van de lijststem, en niet met een derde zoals in het Vlaams Gewest.¹⁸⁵

¹⁸¹ H. REYNAERT, en K. STEYVERS, *De verkiezingen van 14 oktober 2012. De kracht van verankering?*, Brugge, Vanden Broele, 2013, 45-46.

¹⁸² *Parl. St. VI Parl.*, 2005-2006, nr. 637/1, 18-19.

¹⁸³ Arbitragehof, nr. 90/2006 van 24 mei 2006.

¹⁸⁴ ¹⁸⁴ L. VENY, "De nieuwe spelregels bij de verkiezingen van 8 oktober 2006 in het Vlaams Gewest", *TGEM* 2006/3, 11-12.

¹⁸⁵ Artikel L4145-12 Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie van 22 april 2004, *BS* 12 augustus 2004, 2004A27184.

Voor de opvolgers daarentegen wordt er geen rekening gehouden met de devolutieve kracht van de lijststem. Zij worden gewoon gerangschikt aan de hand van het aantal voorkeurstemmen dat zij hebben behaald. Of als er een ex aequo is hier tussen, wordt de volgorde op het stembiljet aangehouden.¹⁸⁶ Waarom heeft men nu de keuze gemaakt om de kandidaten en de opvolgers anders te gaan rangschikken? Men wou namelijk de individuele stem van de kiezer sterker laten doorwegen en zo de invloed van de partij zelf terugschroeven wat het opstellen van de kandidatenlijsten betreft.¹⁸⁷

Een ander verschil tussen de lokale verkiezingen in Wallonië en Vlaanderen is de kiesdrempel. In artikel L4145-5, 6 Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie wordt geschreven dat een lijst niet aan een bepaalde hoeveelheid stemmen moet voldoen om tot de zetelverdeling toegelaten te worden in Wallonië. Een kiesdrempel van 5% is echter wel ingeschreven in het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet dat van toepassing is in Vlaanderen. Artikel 178/1 bepaalt namelijk dat: *"De lijsten die minstens 5 percent van het totaal aantal geldig uitgebrachte stemmen hebben behaald in het provinciedistrict, komen in aanmerking voor de rechtstreekse zetelverdeling, bedoeld in artikel 179, 180 en 181, § 1."* Dit artikel is pas in 2011 ingevoerd door Bijzonder decreet tot aanvulling van het decreet houdende de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen en houdende wijziging van het Gemeentedecreet van 15 juli 2005, het Provinciedecreet van 9 december 2005 en het decreet van 19 december 2008 betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn van 8 juli 2011.¹⁸⁸ In de voorbereidende parlementaire stukken¹⁸⁹ van het besluit wordt er geopperd dat het invoeren van een kiesdrempel een negatief effect zou hebben op de evenredige vertegenwoordiging. Toch kan er geen juridisch bezwaar rijzen voor het instellen van een kiesdrempel van 5%, deze is er namelijk ook al voor de verkiezingen van de Kamer, Vlaams Parlement,... Er is dus geen grondwettelijke bezwaar hier tegen en dat kan ook blijken uit het arrest van het Grondwettelijk hof van 26 mei 2003. Een kiesdrempel is niet in strijd met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.¹⁹⁰ Een kiesdrempel wordt namelijk ingevoerd om de politieke versnippering tegen te gaan.¹⁹¹

3. Apparentering versus nieuwe alternatief?

Het doel van het systeem van lijstenverbinding is an sich goed. De bedoeling is namelijk om de zetels correct te verdelen over de kieskringen en daarbij een evenredige verdeling van de zetels te bewerkstellingen over de partijen tussen de verbonden kieskringen. Zoals we eerder al gezien hebben is de methode die nu gebruikt wordt erg complex, en soms ook onvoorspelbaar. Het

¹⁸⁶ Artikel L4145-14 Wetboek plaatselijke democratie en decentralisatie van 22 april 2004, BS 12 augustus 2004, 2004A27184.

¹⁸⁷ L. VENY, "De nieuwe spelregels bij de verkiezingen van 8 oktober 2006 in het Vlaams Gewest", *TGEM* 2006/3, 11-12.

¹⁸⁸ Bijzonder decreet tot aanvulling van het decreet houdende de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen en houdende wijziging van het Gemeentedecreet van 15 juli 2005, het Provinciedecreet van 9 december 2005 en het decreet van 19 december 2008 betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn van 8 juli 2011, BS 25 augustus 2011, 2011035554.

¹⁸⁹ *Parl. St. VI. Parl.*, 2010-2011, nr.1085/1, 26.

¹⁹⁰ Grondwettelijk Hof, nr. 73/2003, 26 mei 2003, B.19.4, B.19.5, B.19.18.

¹⁹¹ *Parl. St.*, Kamer, 2001-2002, nr. 50-1806/1, p.7.

grootste gebrek is dat men de restzetels één na één gaat behandelen. Zo komt men dan in een situatie dat er voor de laatste zetel geen keuze meer is. De partij die de laatste zetel toekomt kan deze alleen nog verdienen in de kieskring waar de laatste 'vacature' is en dit ongeacht het aantal stemmen voor die lokale lijst. Zelfs een partij die geen enkele stem haalt in die lokale lijst krijgt toch de zetel toebedeeld. Want de enige voorwaarden is dat er een verboden kandidatenlijst werd ingediend.¹⁹² Dit alles doet toch heel wat wenkbrauwen fronsen en volgens VERBACK zou er een betere methode zijn. Bij deze methode zou men dan altijd standaard gaan afronden. Meer dan 0,5 is naar boven afronden, minder dan 0,5 is naar beneden afronden. Dan zou misschien zelfs de kiesdeler aangepast moeten worden om het correct totaal aantal zetels te bekomen. De methode-Webster zegt dan dat "*de kiesdeler moet iets groter worden als er te veel zetels worden verdeeld en moet kleiner worden als er te weinig zetels worden verdeeld.*" Deze methode wordt al gebruikt bij verkiezingen in Duitsland en Zwitserland. Kort gezegd werkt de methode dan als volgt: per partij worden de zetels zo evenredig mogelijk verdeeld over de lokale lijsten van die partij, als de zeteltotaal per kieskring dan niet zouden kloppen dan worden de stemcijfers van alle partijen in een kieskring evenredig verhoogd of verlaagd.¹⁹³

4. Ex aequo-regeling

Doorheen de tekst zien we dat er bijna altijd voor dezelfde methode wordt gekozen wanneer men op een ex aequo stuit bij het verdelen van de zetels. Eerst wordt er gekeken naar het stemcijfer van de lijst, dan naar de kandidaat met het meeste naamstemmen en als laatste naar de kandidaat die het oudste is. Hier is echter een afwijking op bij de lokale verkiezingen in Vlaanderen. Daar wordt bij een ex aequo tot in laatste instantie de zetel niet toegewezen aan de oudste persoon, maar aan de kandidaat die het jongste is. De Waalse lokale verkiezingen volgen bij een ex aequo de regeling van de andere verkiezingen waarbij in laatste instantie als de zetel niet verdeeld geraakt, de oudste kandidaat verkozen wordt.

¹⁹² S. VERBANCK, "Apparentering zonder bokkensprongen? Het kan!", *TBP* 2012/4, 207.

¹⁹³ S. VERBANCK, "Apparentering zonder bokkensprongen? Het kan!", *TBP* 2012/4, 199.

Besluit

We kunnen nu besluiten dat er in België drie grote systemen zijn die men hanteert bij de verkiezingen. Het Systeem D'Hondt, het Systeem Imperiali en het systeem van de lijstenverbinding of apparentering. Doorheen deze scriptie is er dus een antwoord gekomen op de centrale onderzoeksvraag: "*Kiestelsel in België: convergentie of divergentie. Analyse van de diverse kiessystemen in België.*" Tussen het systeem D'Hondt en Imperiali zit op het eerste zicht niet zo heel veel verschil met betrekking tot de berekeningswijze. Nochtans zijn er aan beide systemen enkele gevolgen verbonden en zou het Systeem Imperiali voordeliger zijn voor grotere partijen. Het Systeem D'Hondt zou dan weer voordeliger zijn voor de kleinere partijen want het is proportioneler. Positief is dat er zowel voor de lokale verkiezingen grotendeels dezelfde manier van zetelverdeling wordt toegepast aan beide kanten van de taalgrens. Toch zorgen kleine verschillen in de regelgeving, zoals de devolutieve werking van de lijststem, ervoor dat een lijststem in Wallonië of in Vlaanderen respectievelijk net meer of minder van belang is. De kiesregelgeving is op dit vlak dan ook niet erg convergerend met elkaar.

Wat de regionale verkiezingen betreft zien we een groot verschil voor de verkiezingen van het Waals Parlement. Daar is er nog steeds sprake van lijstenverbinding, vermits de kieskringen niet samenvallen met de provinciegrenzen. Voor het Vlaams Parlement, de Kamer van Volksvertegenwoordigers en het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap gebruikt men het Systeem D'Hondt. Doorheen de bespreking van de apparentering hebben we gemerkt dat het geen makkelijk systeem is. Het doel ervan is nochtans de evenredigheid te bewerkstelligen, maar zoals gezien in het laatste hoofdstuk, zijn er bepaalde regels voor verbetering vatbaar. De vraag is dan ook of we nog lang met dit systeem van apparentering gaan blijven werken. Het is misschien tijd voor een nieuwe methode, bijvoorbeeld de methode-Webster. Ook voor de provincieraadsverkiezingen is er een mogelijkheid om het systeem van de lijstenverbinding toe te passen. In sommige provincies is het echter niet mogelijk, zoals in Hoei bijvoorbeeld, voor de gekende reden dat er daar maar één district is in het arrondissement.

Ook op meer gedetailleerde gebieden zijn er afwijkingen, meer bepaald met betrekking tot een ex aequo, het aantal opvolgers, de kiesdrempel, enzovoort. Voor sommige situaties is er soms zelfs geen bepaling voorzien in de desbetreffende regeling. Is de wetgever dit gewoon vergeten? De beste optie is dan om terug te vallen op de algemene regeling in het Algemeen Kieswetboek.

We kunnen nu dus stellen dat België een zee van regels heeft omtrent de verkiezingen. Veel van die regels zijn voor bepaalde verkiezingen gelijklopend, maar ook veel regels zijn verschillend. We kunnen dus niet spreken van een globaal kiessysteem dat op alle verkiezingen van toepassing is. Elke verkiezing heeft zijn eigen regels en specificaties. Ik ben van mening dat het verschil in regels voor de verschillende gebieden geen negatieve weerklank moet hebben. We leven namelijk in een land dat op gebied van cultuur en taal heel erg verschillend is als we de taalgrens oversteken. Dat iedere regio, elk lokaal bestuur,... zijn eigen regels hanteert is in mijn inziens dan ook een pluspunt. Er wordt zo rekening gehouden met de gedachtegang en de cultuur van die regio en er kan zo ingespeeld worden op hetgeen in dat bepaalde landsgedeeltes van belang is, of soms als

minder belangrijk wordt beschouwd. De systemen verschillen onderling van elkaar en binnen eenzelfde systeem kunnen er in de verschillende deelstaten ook nog afwijkingen zijn. We mogen dan ook concluderen dat we de kiessystemen niet over één en dezelfde kam kunnen scheren. De regio's behouden op bepaalde gebieden hun eigenheid en zullen dan ook op gebied van regelgeving van elkaar gaan afwijken.

Bibliografie

Wetgeving

De gecoördineerde Belgische Grondwet van 17 februari 1994, *BS* 17 februari 1994, 1994021048

Verdrag van de Europese Unie

Wet 23 maart 1989 betreffende de verkiezingen van het Europees Parlement, *BS* 4 april 1989.

Wet houdende verscheidene wijzigingen van het Kieswetboek, van de gecoördineerde wetten van 18 juli 1966 op het gebruik van de talen in bestuurszaken, van de wet van 3 juli 1971 tot indeling van de leden van de Wetgevende Kamers in taalgroepen en houdende diverse bepalingen betreffende de cultuurraden voor de Nederlandse cultuurgemeenschap en voor de Franse cultuurgemeenschap en van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europees Parlement, *BS* 22 augustus 2012.

Besluit 2013/312/EU van 28 juni 2013 van de Europese Raad inzake de samenstelling van het Europees Parlement, *Pb.L.* 181, 29 juni 2013.

Koninklijk Besluit van 6 juli 2013, *BS* 18 juli 2013.

Gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de Federale staatstructuur, *BS* 20 juli 1993.

Kieswetboek van 12 april 1894, *BS* 15 april 1894, 1894041255.

Besluit Vlaamse regering tot verdeling van het Vlaams Parlement tussen de kieskringen van 28 februari 2013, *BS* 22 maart 2013, 2013035279.

Bijzonder decreet van 20 januari 2004 houdende wijziging van de gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur, wat betreft de kieskringen voor de verkiezingen van het Vlaams Parlement, bl 11069.

Koninklijk Besluit van 31 januari 2013, *BS* 14 februari 2013.

Bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *BS* 15 augustus 1980, 1993021259.

Besluit Waalse regering tot verdeling van het Waals Parlement tussen de kieskringen van 28 februari 2013, *BS* 12 maart 2013, 2013201450.

Wet van 31 december 1983 tot hervorming der instellingen voor de Duitstalige Gemeenschap, *BS* 18 januari 1984, 1984023027.

Wet 6 juli 1990 tot regeling van de wijze waarop het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap

wordt verkozen, *BS* 20 juli 1990.

Bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse instellingen, *BS* 14 januari 1989, 1989021006.

Wet 12 januari 1989 tot regeling van de wijze waarop het Brussels Hoofdstedelijk Parlement en de Brusselse leden van het Vlaams Parlement worden verkozen, *BS* 1 maart 1989.

Koninklijk Besluit van 17 april 1989 tot bepaling van de hoofdplaats en de samenstelling van de kieskantons voor de verkiezing van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement, *BS* 26 april 1989.

Provinciedecreet van 9 december 2005, *BS* 29 december 2005, 2005036605.

Decreet houdende de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen en houdende wijziging van het Gemeentedecreet van 15 juli 2005, het Provinciedecreet van 9 december 2005 en het decreet van 19 december 2008 betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn, *BS* 25 juli 2011, 2011035664.

Wetboek van de plaatselijke democratie en decentralisatie van 22 april 2004, *BS* 12 augustus 2004, 2004A27184.

Besluit van de Waalse regering tot verdeling van de provincieraadsleden over de kiesdistricten van 26 april 2012, *BS* 4 mei 2012, 26319.

Gemeentedecreet van 15 juli 2005, *BS* 31 augustus 2005, 2005036063.

Gemeentekieswet van 4 augustus 1932, *BS* 12 augustus 1932, 1932080450.

Brussels Gemeentelijk Kieswetboek van 4 augustus 1932 gewijzigd en aangepast bij ordonnantie van 16 februari 2006, *BS* 28 februari 2006, 1932080451.

Bijzonder decreet tot aanvulling van het decreet houdende de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen en houdende wijziging van het Gemeentedecreet van 15 juli 2005, het Provinciedecreet van 9 december 2005 en het decreet van 19 december 2008 betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn van 8 juli 2011, *BS* 25 augustus 2011, 2011035554.

Rechtspraak

Arbitragehof 26 mei 2003, nr. 73/2003.

Arbitragehof 4 februari 2004, nr. 22/2004

Arbitragehof, nr. 90/2006 van 24 mei 2006.

Rechtsleer

Boeken

ACKAERT, J., *De gemeenteraadsverkiezingen*, Davidsfonds, 1994, 11.

DEVOS, C., *Politiek – Politieke participatie en verkiezingen*, Gent, Borgerhoff en Lamberigts, 2013, 352 p.

REYNAERT, H. en STEYVERS, K., *De verkiezingen van 14 oktober 2012. De kracht van verankering?*, Brugge, Vanden Broele, 2013, 162 p.

VAN LOOY, L. en ELST, M., *Het Vlaams Parlement: verkiezing en statuut van de Vlaamse Volksvertegenwoordigers*, Mechelen, Kluwer, 2009, randnummer 580 p.

VANDE LANOTTE, J., GOEDERTIER, G., HAECK, Y., DE PELSMAEKER, T. en J. GOOSSENS, *Handboek Belgisch publiekrecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 791 p.

Tijdschriften

MUYLLE, K., "De zetelverdeling voor de verkiezing van het Europees Parlement", *CDPK* 2009, 369-370.

VAN NIEUWENHOVE, J., "Het gelijkheidsbeginsel en kiesstelsels: een vergelijkend onderzoek", *TBP* 1993, 199-220.

VENY, L., "De nieuwe spelregels bij de verkiezingen van 8 oktober 2006 in het Vlaams Gewest", *TGEM* 2006/3, 3-18.

VERBACK, S., "Apparentering zonder bokkensprongen? Het kan!", *TBP* 2012/4, 198-213.

Online bronnen

Europees Parlement, "Het Parlement in 2009, hoeveel zetels krijgt iedere lidstaat?", <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20070906STO10163+0+DOC+XML+V0//NL>, 2015.

X, "IBZ officiële resultaten", 2015, http://verkiezingen2014.belgium.be/nl/bru/results/results_graph_BRR21004.html#.

X, "Europese verkiezingen – samenstelling", 2015, <http://www.elections.fgov.be/index.php?id=2243&L=1>.

X, "Verkiezingen van het Europees parlement van 25 mei 2014", 2015, 31, <http://polling2014.belgium.be/common/pdf/SL12025.EU.PDF>.

Institutioneel akkoord voor de zesde staatshervorming, *Een efficiëntere federale staat en een grotere autonomie voor de deelstaten*, 11 oktober 2011, 14, http://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/home/NLdirupo.pdf.

X, Woordenlijst, 2015, <http://www.elections.fgov.be/index.php?id=3313&L=1>.

X, Het Lombard-akkoord van 29 april 2001, <http://www.raadvgc.be/lombardakkoord.asp>.

Portaal Belgium, *Over België* – *Provincies*, 2015, http://www.belgium.be/nl/over_belgie/overheid/provincies/.

X, <http://www.vlaanderenkiest.be/faq/hoe-gebeurt-de-zetelverdeling>.

Resolutie van het Europees Parlement van 13 maart 2013 over de samenstelling van het Europees Parlement met het oog op de verkiezingen van 2014 (2012/2309(INL)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0082+0+DOC+XML+V0//NL>, 2015.

Overige

Verslag over het Wetsvoorstel houdende verscheidene wijzigingen van het Kieswetboek en van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europese Parlement voor de verkiezingen van de Kamer van volksvertegenwoordigers en van het Europese Parlement en tot wijziging van de gecoördineerde wetten van 18 juli 1966 op het gebruik van de talen in bestuurszaken, gedaan op 18 juni 2012, *Parl. St. Senaat 2011-12*, nr. 5-1560/4, p 35.

Omz. Federale overheidsdienst Binnenlandse Zaken, *Verkiezingen van het Europese parlement, de Kamer van volksvertegenwoordigers en de gewest- en gemeenschapsparlementen van 25 mei 2014*, QM 805/EKG/2014, 236 p.

Vergadering van donderdag 25 februari 1999, *Parl. St. Senaat 1999-2000*, nr. 1-246.

Verslag over het ontwerp van bijzondere wet houdende overdracht van diverse bevoegdheden aan de gewesten en de gemeenschappen, gedaan op 17 mei 2001, *Parl. St. Senaat 2000-2001*, nr. 2-709/6.

Vademecum aan de voorzitters van de kanton- en districts bureaus, Gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 14 oktober 2012, Provinciale telling, 28 p.

Vademecum aan de voorzitters van de gemeentelijke bureaus en de kantonbureaus, Gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 14 oktober 2012, 23 p.

Vlaamse Overheid – Bestuurszaken, *Bericht aan de kiezers over de verkiezingen van 14 oktober 2012*, Belgisch Staatsblad 26 september 2012, 59238.

Parl. St. VI Parl., 2005-2006, nr. 637/1, 18-19.

Parl. St. VI. Parl., 2010-2011, nr.1085/1, 26.

Parl. St., Kamer, 2001-2002, nr. 50-1806/1, p.7.

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

Kiestelsel in België: convergentie of divergentie. Analyse van de diverse kiessystemen in België

Richting: **master in de rechten-overheid en recht**

Jaar: **2015**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Panis, Gisy

Datum: **2/08/2015**